

Az Iráni Iszlám Köztársaság nukleáris törekvései

Jelige: ZNK- 923

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1.0. Az iráni atomprogram történelmi áttekintése az ezredfordulóig	4
1.1. Irán külpolitikai beágyazódása – a problémák gyökerei.....	4
1.2. Az iráni atomprogram kezdetei – a sah atompolitikája.....	6
1.3. Az atomprogram folytatása a '79-es forradalom után – új partnerek	8
2.0. Nemzetközi szerződések és nukleáris technológiák	11
2.1. Az NPT és kísérő szerződései, Irán köteleességvállalásai	11
2.2. Az urándúsítás folyamata és melléktermékei	15
3.0. 2005 – a fordulat éve.....	18
3.1. Az iráni diplomáciai mozgástér szélesedése.....	18
3.2. A 2005-ös javaslatok.....	19
4.0. Irán szankcionálása	24
4.1. Az esetleges légitámadás és a szankciók kilátásba helyezése Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
4.2. Az ENSZ BT szankciók	26
4.3. Az EU szankciók.....	28
5.0. A P5+1 tárgyalások menete.....	30
5.1. A 2006-2009 közötti tárgyalások.....	30
5.2. A 2009-2012 közötti tárgyalások és a fűtőanyagcsere.....	31
6.0. A NAÜ 2011. novemberi és 2012. augusztusi jelentései	34
6.1. A 2011. november 8-i ügynökségi jelentés	35
6.2. A 2012. augusztus 30-i ügynökségi jelentés	37
7.0. Pārčīn és a katonai fejlesztések.....	38
7.1. A pārčīni komplexum és a rakétafejlesztés	38
7.2. Izraeli merényletek iráni tudósok ellen és a cybertámadások	41
8.0. A szankciók gazdasági hatásai.....	44
9.0. Konklúzió és külpolitikai következtetések..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
Bibliográfia..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.	

Bevezetés

Az iráni atomprogramot hivatalosan 1957-ben, az Amerikai Egyesült Államokkal kötött szerződéssel indították el, melynek fő célja az ország energiaellátásának modernizálása volt.¹ Azonban az 1979-es forradalmat követően a program feletti ellenőrzés kicsúszott a nyugati hatalmak kezéből, így csak sejteni lehetett, milyen fejlesztések zajlottak a nukleáris komplexumokban.

1997-től kezdve, az új és mérsékeltőbb iráni elnök, Moḥammad Hātāmī lehetővé tette a nukleáris program nemzetközi ellenőrzését, melynek köszönhetően a Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség szakemberei megállapították, hogy 1979 óta a nukleáris létesítményekben alkalmazott – s eddig titokban tartott – urándúsítási technológiák lehetőséget teremtenek az iszlám köztársaság számára a nukleáris fegyverkezésre.²

A felmerülő kételyeket nemzetközi konferenciákon igyekeztek eloszlatni, s végül 2003-ban Hātāmī beleegyezett az urándúsítási tevékenységek felfüggesztésébe és a NAÜ-vel folytatott szélesebb körű együttműködésbe.³ Azonban 2005-ben az iráni elnökválasztáson győztes Maḥmūd Aḥmadīneżād, Hātāmī politikájával ellentétesen újraindította az urándúsítási tevékenységeket, ami miatt az ENSZ Biztonsági Tanácsa szankciókat foganatosított Iránnal szemben, ezzel elhidegítve a perzsa állam nemzetközi kapcsolatait..⁴

Sokan úgy gondolják, hogy az iszlám köztársaság a nukleáris fegyverzet tényleges kiépítésére törekszik, de véleményem szerint az iráni nukleáris program elsőszerű célja nem ez, hanem a know how, a nukleáris fegyverkezéshez szükséges technológiák és tudományos ismeretek elsajátítása. Ez alapvetően kedvezőbb Irán számára, mert anélkül növelheti a közel-keleti térségben gyakorolt hatalmát, hogy költséges és időigényes folyamatokon keresztül atombombát állítana elő, mivel önmagában a nukleáris ismeretek és kapacitások is erősítik Teherán zsarolási potenciálját és alkupozícióját.

Minden igyekezet ellenére azonban napjainkig sem sikerült rábírní Iránt a kétséges nukleáris folyamatok és további fejlesztések felfüggesztésére, így a válságkezelés hatékonysága mindenképpen megkérdőjelezhető. Dolgozatomban az események részletes

¹ <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811> (letöltés ideje: 2012.10.05.)

² <http://www.wisconsinproject.org/countries/iran/timeline.htm> (letöltés ideje: 2012.10.29.)

³ <http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.10.29.)

⁴ <http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.10.29.)

áttekintését követően az iráni nukleáris program céljaival és a nemzetközi válságkezelés eredményeivel kapcsolatos kérdésekre és kételyekre szeretnék választ adni.

1.0. Az iráni atomprogram történelmi áttekintése az ezredfordulóig

1.1. Irán külpolitikai beágyazódása – a problémák gyökerei

Irán – régebbi nevén Perzsia – történelme során folyamatosan a közel-keleti térség meghatározó államának számított. Azonban a 19. század végétől szakaszosan kialakuló félgymarmati alávetés miatt - ami az angol és orosz koncessziós politikának volt köszönhető - az országot irányító Qāğār-dinasztia nemzetközi mozgástere erősen leszűkült, önálló aktorként csak a nagyhatalmak beleegyezésével tudott fellépni.⁵ A Qāğār sahok teljesen kiszolgáltatottá tették az országot a külföldi behatolókkal szemben, így történhetett meg, hogy 1907-ben Nagy-Britannia és a cári Oroszország szerződést kötött Perzsia területi felosztásáról. A szerződés értelmében Oroszország befolyása alá került Teherán és Észak- Irán, Gīlān, Mazanderān, Ardalān, Azerbajdzsán tartományok - Nagy-Britannia alá pedig Dél- Kelet-Irán felett szerzett befolyást - Kermān, Sistān, Gadrus tartományok.⁶ Az 1907-es kéthatalmi felosztásnak köszönhetően Perzsia területi szuverenitása gyakorlatilag megszűnt létezni, így történhetett meg, hogy az I. világháború alatt a török, az orosz és az angol hadsereg bármikor büntetlenül betörhetett a perzsa állam területére. Ennek a kiszolgáltatott helyzetnek a kozák hadosztály vezetője, Reza Pahlāvī vetett véget, aki 1921-ben katonai puccsal megdöntötte a Qāğār -dinasztia uralmát. Reza hān a hatalom megszerzését és megszilárdítását követően modernizációs politikába kezdett, melynek során jelentős sikereket ért el a fontosabb társadalmi és gazdasági területeken - vasúthálózat fejlesztése, új lakónegyedek kiépítése, gépgyártás, polgárosodás, iparosítás, szekularizáció - melynek köszönhetően folyamatosan számolták fel Irán évszázados lemaradását.⁷ Azonban a II. világháború idején a náci Németországgal fenntartott baráti külpolitika miatt - Irán külkereskedelmének 50 százaléka Németországgal zajlott - 1941-ben az országot háromhatalmi megszállás alá helyezték, a sah helyére pedig a fiát, Moḥammad Rezát ültették.⁸

⁵1872-ben Nāšīr ud-Dīn sah, országa számára előnytelen szerződést kötött Julius Reuter angol báróval, aki a szerződés értelmében ellenőrzést szerzett Irán ásványkincsei, ipara, vasút- és villamoshálózata, nemzeti bankja és pénzkibocsátása felett. Ezt követően a sah 6 millió fontért eladta Irán teljes dohányiparát az Angol Birodalmi Dohánytársaságnak. Nāšīr ud-Dīn ebből az összegből fedezte európai körútját.

John Farndon: *Merre tart Irán – Félelmek és tények*, HVG Kiadó ZRT.

⁶http://www.iranchamber.com/history/articles/origin_development_imperialist_contention_iran2.php
http://alpringle.com/America/The_Russo-British_Pact_in_1907.jpg (letöltés ideje: 2012.09.21.)

⁷John Farndon: *Merre tart Irán – Félelmek és tények*, HVG Kiadó ZRT. 2006, 59. old.

⁸Gömöri Endre, *Irán, egy amerikai modell bukása*, Kossuth Könyvkiadó 1979., 62.old.

Irán nemzetközi szerepe a második világháború után kialakult hidegháborús helyzetben értékelődött fel, amikor az ország a bipoláris szembenállás fókuszpontjába került. Ennek több oka is volt. Egyrészt a szovjet csapatok csak vonakodva akarták kiűriteni az általuk megszállt területeket, másrészt a britek újabb megalázó koncessziós feltételeket akartak ráerőltetni az iráni partnereikre, valamint a sah beleegyezésével az Egyesült Államok tovább növelte a Teheránra gyakorolt gazdasági befolyását a Szovjetunió kárára. Ezek az intézkedések csak tovább fokozták a két nagyhatalom közötti elhidegülést, feszültséget keltve a nemzetközi politikában. A kialakult helyzet – a társadalmi és gazdasági kiszolgáltatottság miatt - belpolitikailag is eszkalálódni kezdett, míg végül 1951-ben Moḥammad Mosaddeq, addigi ellenzéki politikus a Nemzeti Front színeiben alakított kormányt. Első és legfontosabb intézkedése – mellyel nagy népszerűsége tett szert - az Anglo–Iranian Oil Company államosítása volt, amivel alapvetően sértette meg az angolok érdekeit.⁹ Moḥammad Mosaddeq népszerűségét és a dinasztiaellenes indulatokat látva Moḥammad Reza elhagyta az országot és tárgyalásokat kezdeményezett a nyugati nagyhatalmakkal. A válságot végül a CIA és az MI6 egy puccsal oldotta meg, mivel a nemzetközi és regionális stabilitás miatt kénytelenek voltak a sah nyugatbarát rezsimjét fenntartani; ez a tény jól bizonyítja, hogy Irán fontos szerepet játszott az USA közel-keleti biztonságpolitikai elképzeléseiben. A CIA beavatkozása 1953. augusztus 19-én sikerrel járt, Mosaddeqet menesztették, s a Rómába emigrált Pahlāvī sah visszatérhetett trónjára.

Habár a puccsnak köszönhetően rövidtávon sikerült stabilizálni az országot, de a restauráció három szempontból inkább károsnak értékelhető. Egyrészt a sah visszatérése és a hatalom konszolidálása önmagában nem oldotta meg a társadalmi problémákat, így a konszolidáció csak elodázta a rendszer bukását. Másrészt az USA társadalmi megítélése is óriási csorbát szenvedett, mivel a beavatkozás után az iráni társadalomban ellenszenves kép alakult ki az Egyesült Államokról. Végül káros volt a puccskísérlet abból a szempontból is, hogy a demokratikus berendezkedés kialakulásának halvány esélyét is eltiporta az USA érdekeivel megegyezően. Ez a három következmény pedig hosszú távon végzetes eseményeket váltott ki a térség történelmének alakulásában.¹⁰

Reza sah is – akárcsak apja - nyugatbarát, nyugatosító, modernizáló politikát folytatott, amitől Irán évszázados társadalmi lemaradásának felszámolását, és a térségben betöltött hatalmi pozícióinak a megszilárdítását várta.

⁹Gömöri Endre, Irán, egy amerikai modell bukása, Kossuth Könyvkiadó 1979., 62.old.

¹⁰John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, 70. old.

A nagyhatalmi pozíciók kialakításának érdekében Irán 1958-ban csatlakozott az 1955-ben - Törökország és Irak által – a Bagdad Paktumban létrehozott CENTO-hoz (Central Treaty Organisation), ami a térség szovjet-ellenes katonai és biztonságpolitikai szervezetét képezte. Habár a szervezet nem bizonyult túlságosan hatékornak – főleg Irak és Pakisztán miatt – de az iráni CENTO tagság segítségével az Egyesült Államok a térségben folytatott kül- és biztonságpolitikájában nagyban tudott alapozni a perzsa állam közreműködésére és szövetségére.¹¹

A nyugati orientáció segítségével a sah gazdaságilag, társadalmilag, s politikailag egyaránt az egész országot kívánta beemelni a XX. századba. Természetesen, amíg Moḥammad Reza rezsimje uralta az országot, addig Washington ennek érdekében mindenfajta katonai, technikai, pénzügyi és infrastrukturális támogatást megadott – a CENTO tagságon keresztül - hogy a szovjetekkel szemben Iránon keresztül fenntarthassa a bipoláris hatalmi befolyását a közel-keleti térségben. Ezt a nagyhatalmi támogatást használta ki a sah, aki az Egyesült Államoknak eladott kőolajból származó bevételekből finanszírozta a modernizációs, biztonságpolitikai és hadi fejlesztéseit, melynek köszönhetően hamarosan Irán a világ ötödik legfejlettebb hadseregét tudhatta magáénak.¹² Ezeknek a fejlesztéseknek integráns részét képezte az iráni atomprogram is. Azonban a modernizáció – ami alapjaiban kezdte átformálni az emberek hétköznapijait - túl gyorsnak bizonyult, a lényegében konzervatív, hagyománytisztelő társadalom egyre nehezebben tudta elfogadni a változásokat – például a csador tiltott viselését - melyekben az emberek és az iszlám vallási elit tagjai a régi értékek megsemmisülését és a nyugat folyamatosan növekedő befolyását vélték felfedezni.

1.2. Az iráni atomprogram kezdetei – a sah atompolitikája

Az iráni atomprogram tehát az Egyesült Államok hathatós támogatásával vette kezdetét az 1950-es években. Az USA, hogy az Iránból vásárolt olaj költségeit csökkentse, arra ösztönözte a reformer sahot, hogy tőkéjét atomerőművek építésébe fektesse be, amiket amerikai vállalkozókkal építtetne meg. Moḥammad Reza Pahlāvi elfogadta Washington ajánlatát, ezért 1957. március 5-én megállapodást kötött Eisenhower elnökkel egy 5 megawattos reaktor, valamint a Teheráni Nukleáris Kutatóközpont létrehozásáról. Továbbá az egyezményben a szerződő felek azt is kikötötték, hogy az iráni atomprogramnak

¹¹<http://mek.oszk.hu/06800/06897/html/0907.htm> (letöltés ideje: 2012.09.27.)

¹²http://www.youtube.com/watch?v=6iar_1OKOmc (letöltés ideje: 2012.09.19.)

kizárólag békés, polgári célokat kell szolgálnia.¹³ A polgári felhasználás mellett kezdetben a sah teljes mértékben elkötelezettnek mutatkozott, mivel az ország energiaellátása is fejlesztésre, korszerűsítésre szorul. Ezt a fejlesztési célkitűzést jól bizonyítja híressé vált mondása is - „a kőolaj nemes anyag, túlságosan értékes ahhoz, hogy elégezzük” – ami azt a felismerést jelenti, hogy a kőolajalapú energiatermelést az atomenergiával kell helyettesíteni.¹⁴ Pahlāvī Reza alapvetően jól felismerte, hogy országa számára gazdaságosabb lenne az atomenergia polgári célú felhasználása, hiszen Iránban óriási uránérc lelőhelyek találhatók, melyek energiataralma minimum 30 százalékkal meghaladja Irán olajtartalékainak energiataralmát, így azok kiaknázásával ki lehetett volna váltani a hagyományos fosszilis energiahordozókat. A felszabaduló fosszilis energiaforrásokat pedig a petrokémia és a kőolaj-finomítás területén hasznosíthatták volna, ezzel változtatva a monokultúrás – a pusztán nyers kőolajexporton alapuló - iráni gazdaságon. Emellett az alternatív energia felhasználása csökkentette volna Irán légszennyezettségét is, mely a kőolaj – és földgáztüzelésű erőművek miatt akkoriban első volt a világon.¹⁵

A munkálatok elindultak miután a sah 1959-ben elrendelte a Teheráni Nukleáris Kutatóközpont felépítését. 1967-ben a kutatóközpontban beindították az első amerikai gyártmányú reaktort, melyet az USA látott el 93 százalékos dúsítottsságú nukleáris fűtőanyaggal. A polgári célú felhasználás biztosításának érdekében a következő évben Irán csatlakozott az atomsorompó-egyezményhez (Non-Proliferation Treaty - NPT), ami lehetővé tette az iráni atomprogram nemzetközi ellenőrzését a Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség (NAÜ) közreműködésével, valamint, hogy Irán 2000-re 23 erőművet építhessen fel amerikai segítséggel. Az iráni atomprogramban rejlő lehetőségeket jól mutatja az a tény is, hogy a '74-ben francia, német, spanyol, svéd és dél-afrikai cégek is beszálltak a reaktorok építésébe valamint az iráni atomprogram támogatásába. A Kraftwerk A.G. - az AEG Telefunken és a Siemens AG egyesüléséből létrejövő - német cég 1975-ben kezdte el a bušehri atomerőmű kiépítését, melyet 1980-ra terveztek üzembe helyezni.¹⁶

Az atomprogram előrehaladtával párhuzamosan lassan kezdett megváltozni az iráni kormányzat retorikája. Habár a sah nyilvános beszédeiben folyamatosan ragaszkodott a program békés célú alkalmazására, azt is hozzátette - Izraelre utalva - hogy ha egy másik állam a térségben atomfegyverzet kifejlesztésébe kezd, akkor Irán is át fogja értelmezni a

¹³Greg Bruno: Iran's Nuclear Program, 2010.03.10

¹⁴John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, 119. old.

¹⁵John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, 120-121. old.

¹⁶<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=112187088> (letöltés ideje: 2012.09.17.)

saját atomprogramjának céljait.¹⁷ Azonban a program folytatása és a Bušehrben német mérnökök által létesítendő atomerőmű kiépítése félbeszakadt, mivel a nyugati támogatású atomprogramot az 1979-es iszlám forradalom elsöpörte a sah rezsimjével együtt.

1.3. Az atomprogram folytatása a '79-es forradalom után – új partnerek

A '79-es forradalom kitörésekor már javában folyt a bušehri atomerőmű építése, de üzembe állítani nem tudták, mivel az 1980-ban kirobbanó irak-iráni háborúban súlyos bombatámadások érték a félkész erőművet. Természetesen az új vallási rezsim sem tett le az atomprogram folytatásáról, sőt, talán még harciasabban fogott hozzá, ezért már a háború alatt napirendre került az atomprogram ügye. Az Iszlám Köztársaság a politikai szembenállás és a teheráni túsodrámá miatt ekkorra már nem számíthatott az Egyesült Államok segítségére, sőt amerikai nyomásra nyugati - német és francia - cégek sem voltak hajlandók üzletet kötni az iszlám köztársasággal, ezért Rafsanjāni elnöknek új támogató partnereket kellett keresnie.¹⁸

Az iráni vezetés először 1985 decemberében kötött szerződést Argentínával, hogy biztosítsák a Teheráni Nukleáris Kutatóközpont számára szükséges mennyiségű és dúsítottságú nukleáris fűtőanyagot. Az 1987-ben véglegesített szerződésben Argentína vállalta, hogy 5,5 millió dollár értékben 115,8 kg 20 százalékos alacsony dúsítottságú urániumot – az amerikai 93 százalékos fűtőanyag helyett – szállít Iránba szigorú előírások mellett. Az egyezmény ellenére azonban Irán az argentinok segítségével nem csak dúsított urániumhoz, hanem dúsítási technológiákhoz is hozzájutott, amit a szerződés alapvetően nem tett lehetővé Argentína számára. Argentína az iráni atomtudósok oktatását is támogatta, akiket a barilochei José Balserio Nukleáris Intézetben képezhettek ki.¹⁹ Az

¹⁷A 70-es évek során az Egyesült Államok titkosszolgálatá több bizonyítékot szolgáltatott Washingtonnak a sah parancsára elindított titkos iráni nukleáris fegyverfejlesztési programról. A program célja a nukleáris fegyverkészítéshez szükséges tudás és technológia megszerzése volt, nem pedig egy atomfegyver végleges fizikai kifejlesztése, mivel a tudás és technológia birtoklása önmagában már elég egy jobb alkupozíció kivívásához, ezért a fegyverzet kifejlesztése csak a legvégső esetben válik szükségessé, ezzel sok kiadást megspórolva. <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=112187088> (letöltés ideje: 2012.09.17.)

¹⁸ ¹⁸ 1979. November 4-én szélsőséges iráni diákok megrohamozták és elfoglalták a teheráni amerikai nagykövetséget, túsul ejtve a bent tartózkodó mintegy hetven személyt. A túsodrámá 444 napig tartott, míg Algéria közreműködésével amerikai hadisegítség ellenében szabadon engedték a túsokat. http://www.mult-kor.hu/20091104_terrorizmus_es_diplomacia_harminc_eve_tortent_a_teherani_tusodrama (letöltés ideje: 2012.10.24.)

¹⁹http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Tehran_reactor_timeline.pdf (letöltés ideje: 2012.09.17.)

egyezményt 1988-ban a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség is elfogadta, így a megrendelt urániumot végül 1993-ban Iránba szállíthatták.²⁰

Rafsanjānī következő partnerként az oroszokkal kezdeményezett tárgyalásokat. Oroszországgal 1992. augusztus 25-én állapodott meg a félbe maradt bušehri atomerőmű befejezésével és üzembe helyezésével kapcsolatban. Az iráni-orosz tárgyalások során az USA folyamatos nyomást gyakorolt az oroszokra a megállapodástól való eltekintés érdekében, ez azonban sikertelen volt. Az aláírt egyezményben Oroszország vállalta két VVER-1000 típusú reaktor - és két később létrehozandó harmadik illetve negyedik reaktor - megépítését, majd ezt követően 1995 augusztusában Oroszország tíz évre garantálta az energiatermeléshez szükséges fűtőelemek szállítását. Az építkezés nehezen kezdődött, mivel az oroszok az irániak kérésére a már kiépített német infrastruktúrán kezdték felépíteni a reaktorokat, de a német és az orosz technológia között meglévő szabványkülönbségek nagyban hátráltatták a folyamatokat. A munkálatoknak a pénzügyi tényezők is gátat szabtak, mert az iráni megrendelő, az Iráni Atomenergiái Ügynökség nem tudott az építési költségek fedezéséhez elegendő összeget fizetni.²¹ A hiányt leginkább kereskedelmi bankok (Alfa Bank, Konverbank, MDM Bank) alacsony kamatlábú hiteleinek, valamint a Gazprom pénzügyi segítségének köszönhetően sikerült pótolni, ez a folyamat azonban sok időt vett igénybe. További kihívást jelentett az oroszok számára az a tény is, hogy híján voltak a jól képzett szakembereknek, mérnököknek - akikkel könnyebben és gyorsabban meg lehetett volna építeni a létesítményt – mivel az 1985-ben épített ukrainai zaporozsjei reaktor üzembe állítása óta nem építettek hasonló atomlétesítményt, ezért a megfelelő orosz infrastruktúra kiépítése - szállítóeszközök, gyárak, termelés - továbbá az alvállalkozók és építetők felkutatása újabb idővesztéseget jelentett.²²

²⁰Az argentin-iráni nukleáris kapcsolatoknak 1994-ben a rio de janeiroi izraeli követség ellen végrehajtott 29 halottat követelő Hizb Allah merénylet vetett véget, mivel a merénylet megszervezésével és támogatásával az iráni nagykövetséget vádolták meg. Irán a vádak mind a mai napig tagadja, de tisztáznia eddig még nem sikerült magát teljesen. Ettől eltekintve nagy esély mutatkozik arra, hogy Irán Venezuelával karöltve ismét felvegye a nukleáris kapcsolatokat Argentínával.

<http://www.acei-ideas.org/2011/07/argentinas-secret-deal-with-iran/> (letöltés ideje: 2012.09.17.)

²¹Az IAÜ előre csak a szerződésben megnevezett összeg 5 százalékát folyósította (60 millió dollár), 85 százalékot a létesítmény megépítését követően, 10 százalékot pedig az áramfejlesztés megkezdését követően fizetett volna az orosz félnek. <http://ceness-russia.org/data/doc/TheBushehrNPP-WhyDidItTakeSoLong.pdf> (letöltés ideje: 2012.09.27.)

²²Éppen a szakértelmük miatt alkalmaztak sok zaporozsjei munkást a bušehri erőmű építése során. Az oroszoknak az nagy nehézségeket okozott, hogy a szentpétervári kikötőből eljuttassák a reaktorok felszereléseit, mivel a megfelelő szállítóhajókban is hiány mutatkozott. Az erőművet végül 2011 szeptemberében kötötték rá az iráni villamoshálózatokra. 2012 szeptemberétől az erőmű teljes kapacitással működik

<http://ceness-russia.org/data/doc/TheBushehrNPP-WhyDidItTakeSoLong.pdf> (letöltés ideje: 2012.09.17.)

Rafsanġānī Oroszországgal párhuzamosan 1991-ben Kínával is tárgyalásokat kezdeményezett. A megbeszélések során a feleknek több pontban is sikerült megállapodniuk. A vállalatoknak megfelelően Kína biztosított Irán számára egy tonna urán-hexafluoridot (UF₆)²³ és további műszaki, kondenzációs berendezéseket, centrifugákat, melyekkel Kína az akkor már meglévő iráni nukleáris technológiát - nehézvíz-előállító üzemek, korszerű urán-kitermelési módszerek és urándúsítási infrastruktúra - tette teljesebbé. Ez a technológiaexport alapvetően olyan eszközöket érintett melyek az urándúsításhoz és az urán-hexafluorid gáz előállításához nélkülözhetetlennek számítanak. A kínai-iráni egyezmény megkötésére már a NAÜ is felfigyelt, hiszen az NPT szabályozása szerint Iránnak kötelessége lett volna bejelenteni az urán-hexafluorid importot, amit a teheráni kormányzat nem tett meg. Az NPT vonatkozó pontjainak negligálása, valamint a felhalmozott nukleáris technológia és a kiépített infrastruktúra megléte miatt felmerült a gyanú, - leginkább az Egyesült Államok és Izrael szemében - hogy az Iráni Iszlám Köztársaság titokban atomfegyver előállítására törekszik.²⁴

Ebből kifolyólag Washington ismételten nyomás alá helyezte a moszkvai kormányzatot, az Iránnal kötött szerződés megváltoztatása céljából. Washingtonnak annyit sikerült elérnie, hogy az oroszok felmondták a tíz éves garanciaszerződést a fűtőelemek szállítását illetően, de a szerződés egyéb pontjai hatályban maradtak, ezért az iráni atomprogram gyakorlatilag a régi mederben folytatott tovább.²⁵

Washington, Tel-Aviv és a NAÜ gyanúsításai az iráni atomfegyverkezéssel kapcsolatban valóban nem voltak alaptalanok. A NAÜ szakértői csak egyre nehezkesebben tudtak hozzájutni az iráni atomprogram részleteihez, így Teherán és a NAÜ közötti kapcsolat megromlott, bizalmatlanná vált. A botrány – amire már számítani lehetett – végül 2003-ban tört ki, amikor a NAÜ szakértői két, eddig a külvilág számára ismeretlen objektumot fedeztek fel Naţanz és Ārāk mellett, melyek megléte alapvetően szegte meg az NPT előírásait, ugyanis az atomsorompó-egyezmény előírta, hogy minden új atomenergiiai objektum építéséről, meglétéről tájékoztatni kell az érintett országnak a NAÜ-t.²⁶ A titkos

<http://rt.com/news/iran-bushehr-nuclear-operational-038/> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

²³ Az urán-hexafluorid az urándúsítás folyamatának fontos köztes terméke, az urán 235-ös izotópjából nyerik ki gázosítás segítségével. Ebből a köztes termékből könnyebben lehet előállítani a 238-as dúsított uránizotópot.

²⁴

John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, HVG Kiadó ZRT. 2006, 120. old.

<http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program> (letöltés ideje: 2012.09.16.)

²⁵ www.parliament.uk/briefing-papers/RP09-92.pdf (letöltés ideje: 2012.09.16.)

²⁶ <http://www.wisconsinproject.org/countries/iran/timeline.htm> (letöltés ideje: 2012.10.29.)

létesítmények felfedezése tovább erősítette a nukleáris fegyverkezés gyanúját, és erősen degradálta az Iránba vetett nemzetközi bizalmat, ezért Naţanz és Ārāk felfedezése új fejezetet nyitott az iráni-nyugati kapcsolatok terén.

2.0. Nemzetközi szerződések és nukleáris technológiák

Mielőtt rátérnék az iráni atomprogram ezredforduló utáni helyzetének részletes értékelésére, szeretném röviden bemutatni - a helyzet jobb megértése végett - az NPT azon rendelkezéseit és azokat az iráni nukleáris technológiai újításokat, melyek a jelenlegi krízis fókuszpontjában helyezkednek el. A nemzetközi szerződések értelmezése, és az urándúsítási technológiák miatt Irán heves vitát folytat az ENSZ Biztonsági Tanácsával és a NAÜ képviselőivel mind a mai napig, akik 2005 óta idáig hat nagyobb szankciós csomagot léptettek életbe a perzsa állam ellen.

2.1. Az NPT és kísérő szerződései, Irán köteleességvállalásai

Ahogy az atomprogram történelmi bevezetőjében említettem, Irán egyike volt annak az 59 atomfegyvert nem birtokló államnak (non-nuclear weapon state), akik - Kína és Szovjetunió kivételével - az ENSZ BT három, nukleáris fegyverzettel rendelkező (nuclear weapon state) tagjával együtt 1968. július 1-én aláírták az Atomsorompó-egyezményt.²⁷ A szerződés alapvetően a non-ploriferáció, a nukleáris fegyverkezési verseny korlátozásának érdekeit szolgálta, mivel az aláíró államok szándéknyilatkozatban vállalták, hogy a jövőben egymással jóhiszeműen (in good faith) fognak tárgyalásokat folytatni a fegyverkezési verseny mérséklésével és a nukleáris arzenál leépítésével kapcsolatban. Az NPT lényege alapvetően abban rejlett, hogy a szerződés megtiltotta a nukleáris fegyverzettel rendelkező országok számára a nukleáris fegyverek, eszközök vagy az azok előállításához szükséges technológiák nukleáris fegyverzettel nem rendelkező országokba történő exportját. A non-ploriferáció folyamatát támogatók ettől a köteleességvállalástól remélték az nukleáris fegyvermentes világ ideáljának megvalósulását.

A nukleáris fegyverzettel nem rendelkező országokat az NPT részletesebben szabályozta. A szerződés megtiltotta számukra - így Irán számára is - a nukleáris fegyverzet önálló létrehozását vagy importját, továbbá kötelezővé tette, hogy a későbbiek során csatlakozzanak az NPT biztonsági egyezményeihez (safeguard agreements), melyek

²⁷A szerződést csak az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió írták alá 1968-ban. Az ENSZ BT negyedik és ötödik tagja, Kína és Franciaország, csak 1992-ben csatlakozott az NPT-hez. <http://www.fas.org/nuke/control/npt/> (letöltés ideje: 2012.09.19.)

segítségével a NAÜ egységes feltételek mellett szabályozhatja és vizsgálhatja az egyes atomprogramok szegmenseit, a polgári célú energiatermeléstől a lehetséges nukleáris fegyverfejlesztésekig.²⁸

A biztonsági szerződések megkötéséért és az azokban foglaltak végrehajtásának ellenőrzéséért a Nemzetközi Atomenergiai Ügynökségnek kellett és kell felelnie mind a mai napig. Ez azonban nem egyszerű feladat, mivel az egyezményekben rögzített kötelezettségek teljesítése nagyban függ a szerződés ratifikációjától vagy az adott kormányzat elkötelezettségétől.

A helyzet hasonlóan alakult Irán esetében is. Az iszlám köztársaság 1974. május 15-én írta alá a NAÜ-vel az NPT biztonsági szerződését, melyben garantálta az ügynökség számára a nukleáris létesítményekhez és az atomprogram adataihoz – tervrajzok, fűtőanyag mennyiség, urándúsítás, új létesítmények építése - való korlátlan hozzáférést annak érdekében, hogy biztosítsák a program nemzetközi ellenőrzését.²⁹

Következő lépésként a NAÜ 1997-ben egy kiegészítő jegyzőkönyvvel (additional protocol) bővítette ki a biztonsági szerződést, melyet Irán nevében 2003-ban Hātamī elnök fogadott el, hogy így enyhítsen a naţanzi és ārāki létesítmények felfedezése miatt kitört bizalmi válságon. A kiegészítő jegyzőkönyv – amit a Mağles még nem ratifikált - megerősítette a NAÜ jogosultságait, mivel az Ügynökség ellenőreinek számára a rendelkezései lehetővé tették, hogy gyanús vagy eltitkolt nukleáris tevékenység esetén olyan létesítményekben is folytathatnak vizsgálatokat, melyeket nem jelentettek be a NAÜ számára.³⁰ A hatásos vizsgálat érdekében – egyedülálló módon – a jegyzőkönyv felhatalmazta a NAÜ-t a nukleáris létesítményeken kívül eső neutrális helyszínek, területek vizsgálatára, s az onnan történő mintavételre is. A szigorított ellenőrzési feltételek mellett a kiegészítő jegyzőkönyvet aláíró államoknak kötelezővé vált a NAÜ-vel történő folyamatos konzultáció az atomlétesítmények megtervezésétől kezdve azok üzembe helyezéséig úgy, hogy közben minden tervrajzot változtatási tervezetet és építési információt kötelező megosztaniuk az Ügynökség szakértőivel jóváhagyás céljából.³¹

²⁸<http://www.fas.org/nuke/control/npt/> (letöltés ideje: 2012.09.19.)

²⁹<http://iranprimer.usip.org/resource/timeline-irans-nuclear-activities> (letöltés ideje: 2012.09.19.)

³⁰A kiegészítő jegyzőkönyv ebben a tekintetben nagy újítást jelent, hiszen az NPT és a biztonsági szerződés csak a NAÜ számára bejelentett létesítményekről szól, amíg a kiegészítő jegyzőkönyv az eltitkolt létesítményekhez is szabad hozzáférést biztosít az ellenőröknek, akár ad hoc módon is.

³¹A legfontosabb előírás, hogy legkésőbb 180 nappal a nukleáris fűtőelemek betöltése előtt be kell jelenteni a NAÜ-nek az új létesítmény üzembe helyezését. <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/iaea0603.html> (letöltés ideje: 2012.09.19.)

Miközben a Mağles ratifikációjára még váratott magára, a kormányzat önkéntes alapon alkalmazni kezdte a kiegészítő jegyzőkönyv rendelkezéseit, ezért a NAÜ ellenőrei számára lehetővé vált, hogy vizsgálatokat kezdjenek az újonnan felfedezett ārāki és naţānzi nukleáris létesítményekben. A vizsgálatok során az Ūğynökség ellenőrei megállapították, hogy 1985 óta a nukleáris komplexumokban olyan technikai módosításokat vittek végbe, melyek segítségével megvalósítható az urándúsítás folyamatának kivitelezése, s ezzel a technológiával akár atomfegyvereket is elő lehetne állítani.³² Az urándúsítás gyanúja alapvetően azért volt meglepő, mert a buşehri atomerőmű kapcsán Oroszország vállalta Irán fűtőanyaggal történő ellátását, ezért Iránnak nem is lett volna szüksége urándúsítási technológiákra. A potenciálisan fenyegető hírek hatására az Egyesült Államok, az Európai Unió, sőt még az iráni atomprogramban és energiapolitikában aktív partnernek számító Oroszország és Japán is – aki koncessziós jogot szerzett az Āzādegān olajmező kitermelésére – nyomás alá helyezte Iránt, hogy fedje fel az atomprogram minden, az eddigiek során titokban tartott részletét. Hātamī elnöksége alatt az iráni kormányzat nyitottnak mutatkozott a helyzet diplomáciai rendezésére, így 2003-ban – a Hātamīval tárgyaló német Joschka Fischer és az angol Jack Straw kezdeményezésére - elkezdődhettek Nagy-Britannia, Franciaország és Németország hármasa (E3) és az iráni kormányzat közötti tárgyalások.³³ A tárgyalások és a további vizsgálatok során kiderült, hogy a titkos létesítményekben az iráni tudósok valóban végeztek urándúsítást, ezért az európai tárgyalófelek célul tűzték ki egy újabb Iránnal kötendő nukleáris egyezményt, melyben Irán garanciát vállalna az urándúsítás beszüntetésére.³⁴

Az első biztonsági szerződést 2003. október 21-én kötötték meg a teheráni Şa‘ad Ābād palotában. A szerződésben Irán deklarálta, hogy a nukleáris program kizáróan békés célokat hivatott szolgálni, ezért a programban semmiféle atomfegyvernek vagy nukleáris fegyverkezési szándéknak nincs helye. A további pontokban az iráni kormányzat garantálta az urándúsítási folyamatok és centrifugák további beszerzésének felfüggesztését valamint elkötelezte magát a NAÜ-vel kialakítandó erősebb kooperáció mellett, melynek értelmében – ahogy az 1975-ös biztonsági szerződés is elrendeli - a kormányzatnak állandó jelleggel információkat és hozzáférést kell biztosítani a NAÜ ellenőrei számára a nukleáris programról és létesítményekről. Mindezzért cserébe az európai hatalmak elismerték a békés célú, polgári felhasználású atomprogramhoz való iráni jogosultságot, amit alapvetően már

³²<http://www.fas.org/nuke/guide/iran/iaea0603.html> (letöltés ideje: 2012.09.19.)

³³<http://www.youtube.com/watch?v=hGzLvuyv-II&feature=relmfu> (letöltés ideje: 2012.10.07.)

³⁴<http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.09.20.)

az NPT is garantált Irán számára, így az iszlám köztársaság a szerződés aláírásával alapvetően nem nyert semmit, pozícióit nem tudta megerősíteni. De ha a szerződés megkötésével diplomáciai és gazdasági értelemben Irán nem tudott profitálni, akkor felmerül a kérdés, hogy az iráni kormánynak mi szüksége volt az egyezmény elfogadására. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű, ugyanis 2003-ban elkezdődő iraki háború hatására komoly politikai okok és szükségszerűségek kényszerítették Iránt a szerződés aláírására.³⁵

Az elsőszámú kényszerítőként az szolgált, hogy Irán a külvilág számára 18 éve nem szolgáltatott érdemi információkat, jelentéseket az atomprogram aktuális állását, folyamatait illetően, így a nemzetközi közösségben megerősödött a gyanú az iráni nukleáris fegyverkezéssel kapcsolatban. Annak ellenére, hogy a külföld számára az iráni kormányzat állandó jelleggel hangoztatta az atomprogram békés céljait Hātamī jól ismerte fel, hogy egy külföldi intervencióra már az atomprogram vagy egy titkos fegyverkezési program gyanúja is jó alkalmat szolgáltatna; mint ahogy az Irak esetében történt ugyanabban az évben. Ezért az iráni kormányzat arra törekedett, hogy a nemzetközi közösség előtt tárgyalóképesnek mutakozzék a nukleáris program ügyében, miközben abból semmit sem akart feladni.

Másrészt 2003-ban az Egyesült Államok és Nagy-Britannia abszolút győztesnek látszott Irakban, így a katonai elrettentő jelenlét folyamatos fenyegetést jelentett Irán számára. A nyugati jelenlét veszélyeit George Bush Irán-ellenes retorikája csak tovább erősítette, melyben Iránt, Irakot és Észak-Koreát együtt a gonosz-tengelyének (axis of evil) titulálta vélt vagy valós nukleáris fegyverkezési programjuk miatt. Ez a retorika képezte a terrorizmus elleni háború (war on terror) alapját, így Irán, mint a „tengely” egyik állama jogosan tartott egy esetleges nyugati intervenciótól.³⁶ Harmadrészt az iráni kormányzat – ekkor még – fontosabbnak tartotta az olajiparát sújtó szankciók kiküszöbölését, mivel az iráni olajexport csökkenése drasztikus jövedelemkiesést jelentett volna Teherán számára. Negyedrészt az iráni politika Hātamī elnöksége alatt sokkal nyitottabb és kompromisszumkészebb volt, mint 2005 után Aḥmadīnežād elnöksége idején. Még a Mağlesben is azok a pártok kerültek többségbe, akik vagy teljesen elutasították az atomprogramot, vagy pedig teljes hozzáférést biztosítottak volna a NAÜ számára.³⁷

³⁵<http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.09.20.)

³⁶<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1796034.stm> (letöltés ideje: 2012.09.27.)

³⁷A Mudzsaheddin Iszlám Forradalmi Szervezet (Islamic Revolution Mojahedin Organization) és az Iráni Iszlám Jelenlét Front (Islamic Iran Participation Front) politikai pártok teljesen elleneztek a nukleáris programot.

Ezeknek a politikai okoknak köszönhetően Irán olyan gyenge tárgyalópozícióba került – főleg az iraki invázió és az információhiány miatt – hogy stratégiai hiba lett volna a szerződés aláírásának elutasítása.

Később a 2003-as teheráni szerződést 2004. november 29-én Párizsban erősítette meg Irán és a három európai nagyhatalom. A párizsi szerződés alapvetően nem tartalmazott új előírásokat a teheráni kormányzat számára a nukleáris program és az atomdúsítás ügyét illetően. Azonban az európai hármas a párizsi szerződésben motivációként felajánlotta a WTO tagságról szóló tárgyalások kilátásba helyezését és egy új, EU-val kötendő kereskedelmi szerződés megkötését Irán számára, ha a NAÜ által bizonyítást nyer, hogy véglegesen felfüggesztették az urándúsítási folyamatokat, és ha a kormányzat önkéntes módon tovább folytatja a kiegészítő jegyzőkönyv rendelkezéseinek alkalmazását.³⁸ A párizsi szerződés aláírása egy időre lecsillapította a nemzetközi feszültségeket, s úgy tűnt, hogy Irán együttműködésével megvalósulhat a nukleáris program hatékony nemzetközi felügyelete.

2.2. Az urándúsítás folyamata és melléktermékei

Az események további tárgyalása előtt elengedhetetlennek tartom tisztázni az iráni nukleáris programmal kapcsolatban felvetődött szakmai fogalmakat és eljárásokat, mivel ezek tisztázása nélkül csak nehezen válnának érthetővé a tárgyalási témák. Ebből kifolyóan szeretném röviden bemutatni az urándúsítás folyamatát és végtermékeinek felhasználási lehetőségeit, ezzel rávilágítva az iráni atomprogram jelentette veszélyekre.

Ahhoz, hogy a nyers uránércből az atomerőművek üzemeltetéséhez szükséges fűtőanyagot elő lehessen állítani, az uránércet alá kell vetni az urándúsítás bonyolult, fizikailag összetett folyamatának, melynek során a centrifugák gyors pörgetésével kinyerik a nyers uránércből a tiszta uránt, amit az U^{235} és az U^{238} izotópok alkotják.³⁹ A legfontosabb különbség a két izotóp között, hogy számottevően eltér egymástól a természetes előfordulási arányuk; a 235-ös izotóp csupán a 0,72 százalékát, míg a 238-as izotóp a 99,28 százalékát teszi ki az uránnak.⁴⁰ Az urándúsítás következő lépéseken a nyers

³⁸http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaearan/eu_iran14112004.shtml (letöltés ideje: 2012.09.20.)

Iránnal a WTO 2005-ben valóban elkezdte a csatlakozási tárgyalásokat, melyek a 2005 után újra kitörő nukleáris válság miatt lelassultak. www.wto.org/.../thewto.../org6_e.htm (letöltés ideje: 2012.09.20.)

³⁹A jó minőségű uránérc akár 90 százalékban is tartalmazhat uránt. De az urántartalom ennél sokkal kevesebb is lehet. Hozzávetőlegesen a mecseki uránércnek csupán 0,1 százalékos urántartalma van. http://nuclearpol.blogter.hu/119908/az_uran_tortenete (letöltés ideje: 2012.09.20.)

⁴⁰Ez eltérő előfordulási arány az U^{235} és az U^{238} különböző felezőideje miatt alakult ki. Az U^{235} felezési ideje 700 millió éves, az U^{238} pedig 4,5 milliárd éves felezőidővel rendelkezik, tehát az U^{235} gyorsabb "fogyása" okozza a kisebb előfordulási arányát.

urán oxidált formáját, az urán-oxidot (U_3O_8) és az abból készült „pogácsákat” további centrifugázással és konverziós berendezések alkalmazásával köztes halmazállapotú urán-hexafluoriddá (UF_6) alakítják.⁴¹ Az urán-hexafluorid képzí az urándúsítás elengedhetetlen termékét, amit a második konverzió során hidrogénben elégetve urán-dioxidá (UO_2) alakítanak át. Az urán-dioxidot tablettákká préselik, melyeket az atomerőművek üzemanyagcelláiba helyezik be. Normális esetben az urándúsítás során a 235-ös izotóp előfordulási arányát a 0,72 százalékos szintről 3-4 százalékos szintre (Low Enriched Uranium – LEU) növelik meg, mely megfelel az atomreaktorokban történő energia-előállítás minimumának.⁴² Azonban ha egy kaszkádon belül elég centrifugát és konverziós berendezést szerelnek be egy sorba, - ezzel növelve a dúsítás hatásfokát - akkor az urándúsítást a 4-5 százalékos szintről akár a 90 százalékos szint fölé is kiterjeszthetik, melynek végeredménye a magas dúsítottságú uránium (High Enriched Uranium - HEU) előállítása, amivel már atomfegyvereket lehet készíteni. A HEU előállításához teljes mértékben megfelelő ugyanaz a technológia, ami a LEU előállításához szükséges, ezért fontos, hogy a NAÜ pontosan tisztában legyen a kaszkádok kapacitásával. Ugyanakkor a NAÜ erőfeszítéseinek ellenére nincsenek pontos adatok az iráni kaszkádok felépítéséről, - mellyel bizonyítani vagy cáfolni lehetne a program békés céljait – az iráni kormányzat csak az előállított HEU és LEU mennyiségekről számolt be az ügynökségnek. Irán számára ezért vált különösen nehézé bebizonyítani az atomprogram békés céljait és eloszlatni a nemzetközi közösségben kialakult bizalmatlanságot.⁴³

Az urándúsítás melléktermékeként jelentős mennyiségű szegényített uránium (depleted uranium) keletkezik, ami alapvetően a dúsítás során visszamaradt U^{238} izotópokat tartalmazza. A 90-es évek elejétől a szegényített urániumot – főleg az USA hadseregében - előszeretettel kezdték alkalmazni hadi fejlesztésekre a láncfalpasok páncélzatának erősítése és a kilőtt lövedékek súlyának növelése céljából. A harctéren 1990-ben Jugoszlávia bombázásakor majd pedig 1991-ben az irakiak ellen az Öböl-háború

http://nuclearpol.blogter.hu/119908/az_uran_tortenete, (letöltés ideje: 2012.09.20.)

<http://books.sipri.org/files/books/SIPRI83Krass/SIPRI83Krass01.pdf>, 3. old. (letöltés ideje: 2012.09.20.)

⁴¹ Az urán dúsítása technikailag nehezen kivitelezhető feladat, mivel az U^{235} és U^{238} izotópok kémiaiilag azonosak, ezért centrifugák és egyéb konverziós felszerelések segítségével tömegkülönbségen alapuló folyamatot indítanak el. A folyamat során UF_6 jön létre, ami alkalmas a dúsítás folyamatának befejezésére. <http://web.ead.anl.gov/uranium/guide/depletedu/enrich/index.cfm> (letöltés ideje: 2012.09.20.)

⁴² Az U^{235} neutronbefogás után két kisebb magra bomlik, miközben 1-3 neutron szabadul fel belőle, melyek további U^{235} izotópokat hasítanak szét, ezzel láncreakciót okozva. A végzetes láncreakció kialakulását a 238-as izotóp fékezi meg jó neutronelnyelő képességeinek köszönhetően.

<http://books.sipri.org/files/books/SIPRI83Krass/SIPRI83Krass01.pdf> 4. old. (letöltés ideje: 2012.09.20.)

⁴³ <http://www.cosmosmagazine.com/news/579/uranium-enrichment-how-make-atomic-bomb> (letöltés ideje: 2012.09.21.)

alatt vetettek be szegényített urániumot tartalmazó robbanótölteteket. Végül 2003-ban az iraki csapatok ellen a szegényített uránium töltetekkel végrehajtott támadások számos szakértő ellenállását váltotta ki, mivel a lövedékek szétszóródó urántartalma belélegezve, vagy egyéb úton az élő szervezetbe kerülve rákos daganatokat okozhat, ezért a szakértők követelték a korábbi támadások helyszínének egészségügyi kivizsgálását és a szegényített uránium töltetek alkalmazásának beszüntetését. A Pentagon azonban csak vonakodva akar megválni ezektől a fegyverektől, ugyanis egyrészt tagadja a töltetek egészségre káros hatását másrészt pedig jelentős katonai előnyt biztosítanak az Egyesült Államok és a koalíciós hadseregek számára. A becslések szerint 2003 áprilisában és májusában az iraki támadás alatt 1100-2200 tonna szegényített uránium töltetet lőttek ki ellenséges célpontokra⁴⁴

De nem csak az urándúsítás során keletkezhetnek hasznosítható melléktermékek, hanem a nukleáris fűtőszálak atomreaktorban történő felhasználása után is számtalan használható izotóp található még a fűtőrudakban, ezeket pedig további katonai dimenziókban lehetne felhasználni. Az elhasználódott fűtőszálakból a reprocessálás során kinyerik a még meglevő U^{235} izotópokat és a plutónium 239-es izotópjait, amiket a nukleáris fegyvergyártás céljából tovább lehet hasznosítani. A hidegháború során, az 50-es és 60-as években a nagyhatalmak igyekeztek az atomerőműveik hatásfokát úgy optimalizálni, hogy a reprocessálás során annyi urán és plutónium izotópot nyerhessenek ki, amiből nukleáris fegyverek létrehozását tudják biztosítani. Mára azonban a nyugati nagyhatalmak a non- proliferáció hatására az atomreaktorokat kizárólag energiatermelésre optimalizálhatják.⁴⁵

3.0. 2005 – a fordulat éve

3.1. Az iráni diplomáciai mozgástér szélesedése

A párizsi szerződés aláírása egy időre lecsillapította a feszültségeket, s úgy tűnt, hogy Irán együttműködésével megvalósulhat a nukleáris program hatékony nemzetközi felügyelete. Azonban 2005-ben a térségben lezajló folyamatok Iránnak kedvezően alakultak, így nőtt az ország diplomáciai mozgástere, melyet a teheráni kormányzat nem habozott kihasználni. A mozgástér szélesedésének okai azoknak a körülményeknek a változásában keresendők, melyek 2003-ban még a sa'ad ābādi egyezmény aláírására

⁴⁴<http://www.commondreams.org/headlines03/0615-01.htm>, (letöltés ideje: 2012.09.20.)

⁴⁵http://nuclearpol.blogter.hu/119908/az_uran_tortenete (letöltés ideje: 2012.09.20.)

készítették Iránt, de két év elteltével már a diplomáciai előretörésre ösztönözték a teheráni kormányzatot.

Alapvető fontossággal bírt a helyzet megváltozásában, hogy a NAÜ-nek nem sikerült a létesítmények vizsgálatait során megdönthetetlen bizonyítékokat szolgáltatnia, melyekkel a nukleáris fegyverkezés vádját tudták volna alátámasztani. 2005-re az is bizonyítást nyert, hogy Irak sem rendelkezett - az invázió indokául szolgáló - tömegpusztító fegyverekkel. Habár a nem bizonyított, a tömegpusztító fegyverekről szóló alaptalan információkra a NAÜ is felhívta a washingtoni kormányzat figyelmét, de mindennek ellenére az invázióról Bush elnök nem tett le. 2003-ban még úgy tűnt, hogy az iraki háborút hamar le fogják zárni, s az USA megkérdőjelezhetetlen hatalmi pozícióhoz juthat a közel-keleti térségben. Ennek ellenére az amerikai eredmények kiábrándítóan hatottak, mivel 2005-ben a koalíciós hadsereg még mindig az iraki felkelőkkel, az al-Qā'idával és az afganisztáni Talibánnal folytatott súlyos katonai és polgári áldozatokkal járó harcokat. A *war on terror* sikertelensége az amerikai belpolitikában is éreztette hatását, melynek köszönhetően a Bush –kormányzat elfogadottsága 2005-ben 40 százalékra, 2008-ban pedig 27 százalékra csökkent, így az amerikai kormányzatnak saját hiteltelensége miatt mérsékelnie kellett az Irán-ellenes retorikáját.⁴⁶

A kudarcos amerikai béketeremtésen és külpolitikán túl Irán erős diplomáciai pozíciójának kialakulásához az olajpiaci felfordulás, valamint India és Kína kereskedelmi és politikai segítsége is nagyban hozzájárult. Amíg 2003-ban az olajpiacon még meg lehetett kerülni az iráni olajszállítmányokat, azzal szemben már 2005-ben az iráni napi 2,7 millió hordós exportot kapacitások hiányában lehetetlen lett volna más olajexportáló országból fedezni az aktuális 70 \$/hordó piaci áron, ezért Irán olajpiaci jelenléte megkérdőjelezhetetlen maradt.⁴⁷ Teherán a megerősödő stratégiai helyzetének köszönhetően 60-70 milliárd dollár éves exportbevételt könyvelhetett el, ami erősítette az ország védelmi képességeit az esetleges gazdasági szankciókkal szemben, mivel az ideiglenes túlélést biztosító valutatartalékok mellett hosszabb diplomáciai alkudozásokra nyílna lehetőség. Az iráni olajszektorban lévő kapacitásokat és lehetőségeket a 2005-ös indiai és kínai egyezmény is jól tanúsítja. Ebben az egyezményben Irán 100 milliárd dolláros ellentételezés fejében vállalta az olaj és gáz exportját Kína és India számára.⁴⁸ A

⁴⁶<http://eideard.com/tag/approval-rating/> (letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁴⁷<http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁴⁸A szerződésben Kína szándéknyilatkozatot tett egy iráni-kínai gázvezeték megépítéséről, de ennek kiépítése még várat magára.

két ázsiai nagyhatalom a szerződés aláírásával Irán legnagyobb kereskedelmi partnereivé vált, akik a nemzetközi fórumokon is az iráni érdekeket fogják támogatni az Egyesült Államok és szövetségeseinek törekvéseivel szemben. A kínai közeledésnek és a tradicionálisan jó orosz kapcsolatoknak köszönhetően a perzsa állam az SCO (Sanghai Cooperation Organization) szervezetéhez is közelebb került, melynek megfigyelői státusát Irán ugyanebben az évben meg is kapta, ami egyértelmű jele volt az elmélyülő politikai, kereskedelmi és gazdasági kapcsolatoknak.⁴⁹

Az említett a külpolitikai, gazdasági és kereskedelmi folyamatok következményeként az Iráni diplomáciai mozgástér kiszélesedett, valamint stabilabb és kedvezőbb tárgyalási pozíció vált elérhetővé Teherán számára. A javuló körülményeket kihasználva 2005-ben Irán újra tárgyalásokat kezdeményezett az Nagy-Britannia, Franciaország és Németország hármásával.

3.2. A 2005-ös javaslatok

Teherán először 2005. január 17-én nyújtott be javaslatot az E3 országok számára, mely a további tárgyalások alapját képezte. A dokumentumban Irán újra garanciát vállalt a nukleáris program békés céljai mellett, valamint elutasította a nukleáris fegyverkezés megvalósítását célzó programokat. A javaslat további pontjaiban a teheráni kormányzat felajánlotta a segítségét az iraki és afganisztáni terrorizmus elleni küzdelem területén is, melynek értelmében biztonságpolitikailag hasznos információkat szolgáltatott volna a nyugati hírszerzési ügynökségeknek, valamint közreműködött volna a terrorista safe haven zónák felszámolásában. A javaslatban felajánlott garanciák teljesítésének ellenében az iráni kormányzat csupán a kereskedelmet sújtó EU szankciók feloldását kérte az E3 országoktól.⁵⁰

Az iráni javaslatokat azonban az E3 válasz nélkül hagyta, így március 23-án Irán egy átdolgozott dokumentumot nyújtott be az európai hármasnak. Ebben Teherán újabb kötelezettségeket vállalt magára a polgári célú energiafejlesztés garantálásának érdekében, mint például a kiegészítő jegyzőkönyv végleges ratifikálása, a NAÜ vizsgálatok biztosítása, a reprocessálás beszüntetése, az urándúsítás limitálása, a centrifugák számának csökkentése, valamint a LEU fűtőelemekké történő azonnali átalakítása. A

<http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html> (letöltés ideje: 2012.10.05.)

<http://www.thecuttingedge.com/index.php?article=52026pageid=21pagename=Energy>

(letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁴⁹ <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm> (letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁵⁰ http://www.armscontrol.org/pdf/20050117_Iran_Proposal_PSWG.pdf (letöltés ideje: 2012.10.05.)

kibővített kötelezettségvállalásokért cserébe Irán többet is kért az E3 országoktól. Az iráni kérések szerint az EU-nak nyilatkozatot kellett volna kiadni, melyben elismernék Iránt, mit az EU legfőbb olajexportáló partnerét, így normalizálva az ország kereskedelmi státusát az EU piacain belül. Továbbá az EU hozzájárulását adná a békés célú iráni nukleáris program folytatására, melyben európai befektetők is újra helyet kaphatnának.⁵¹

Azonban az iráni erőfeszítések ellenére az E3 a második javaslatot is válasz nélkül hagyta. Ekkor Teherán egy harmadik javaslat kidolgozásába kezdett, amit április 29-én nyújtott be az E3-nak. A dokumentum alapvetően az előző két javaslat pontjait tömöríti, de a harmadik javaslat esetében inkább a rövidtávú bizalomépítés kísérletéről beszélhetünk mintsem a hosszútávú kötelezettségvállalások garantálásáról. A dokumentum pontjaiban Irán újra biztosítja a kiegészítő jegyzőkönyv ratifikálását, a reprocesszálás beszüntetését, azonban az urándúsítás folyamatával kapcsolatos iráni vállalások túlmennek az eddigieken, mivel a kormányzat felajánlotta, hogy hat hónapra felfüggeszti a teljes urándúsítási folyamatot, ha a javaslat elfogadásra kerül. Mindezek mellett az áprilisi javaslatban Irán újra felajánlotta a terrorizmus ellenes küzdelemben való részvételt, ami a kereskedelmi folyamatok szigorúbb ellenőrzésében és az információszolgáltatásban merült volna ki. Mindezekért cserébe Teherán a márciusi követelésekhez hasonló garanciákat kívánt megszerezni az Uniótól, mint a legfőbb olajexportőri pozíciót, az európai piacok megnyitását vagy az európai részvételt az iráni nukleáris létesítmények kiépítésében. A bizalomépítő javaslatok ellenére az E3 országok még a harmadik iráni javaslatra sem reagáltak érdemben⁵²

Július 18-án Irán egy újabb javaslatot nyújtott be az E3 számára, melyet Ḥasan Rūḥānī, a Legfelsőbb Nemzetbiztonsági Tanács akkori titkára fogalmazott meg. Rūḥānī – az eddigi biztonságpolitikai garanciák mellett - felajánlotta a naṭanzi urándúsító működésének limitálását, valamint a naṭanzi és iszfaháni létesítmények teljes körű biztonságos üzemeltetésének és a Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség által megvalósítandó ellenőrzésének kialakításáról tárgyalásokat kezdeményezett. Rūḥānī arra is hajlandónak mutatkozott, hogy az UF6-ot hazai felhasználásra külföldről importálnák, ezzel csökkentve a belföldi urándúsítási kapacitásokat.⁵³

Végül 2005 augusztusában az E3 az EU vezető tisztségviselőinek jelenlétében kidolgoztak az iráni javaslatokra válaszul egy európai átfogó javaslatot (*The Framework*

⁵¹http://www.armscontrol.org/pdf/20050323_Iran_Proposal_Steering_Cmte.pdf (letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁵²http://www.armscontrol.org/pdf/20050429_Iran_Proposal_Steering_Cmte.pdf (letöltés ideje: 2012.10.05.)

⁵³http://www.armscontrol.org/pdf/20050718_Iran_Rowhani_EU3.pdf (letöltés ideje: 2012.10.05.)

for a Long-Term Agreement), melyben megfogalmazták saját feltételeiket és ajánlásait egy hosszútávú nukleáris megállapodással kapcsolatban. Az E3 által benyújtott dokumentum az ENSZ alapelvek szerint – államok egyenlősége, békés konfliktusrendezés, államközi kooperáció, nemzetközi szerződések primátusa - egyszerre törekedett a rövidtávú bizalomépítésre, és a strukturális biztonsági intézkedések meghozatalára, melynek értelmében sikeresen megerősítették volna az európai-iráni kapcsolatokat és a NAÜ felügyeletét a nukleáris program terén. A kooperáció kapcsán elsősorban a nukleáris program békés céljainak garantálását emelték ki, melynek értelmében Iránnak kötelezően alkalmaznia kell az NPT és a kiegészítő jegyzőkönyvek rendelkezéseit, fel kell függesztenie az árák nehézvíz-előállítását valamint 2005 végéig ratifikálnia kell a kiegészítő jegyzőkönyvet, hogy hatékonyan valósulhasson meg a NAÜ felügyelete a nukleáris program felett. Az E3 akceptálta az iráni biztonságpolitikai kooperációt felajánló javaslatokat, ezért az E3 szándékát fejezte ki egy Iránnal folytatott szélesebb körű biztonságpolitikai összefogásban történő részvétellel kapcsolatban, melyben az Iráni Iszlám Köztársaságnak kiemelkedő szerepet szántak volna a térség béketeremtő folyamataiban, valamint a terrorizmus és drogkereskedelem ellenes küzdelmekben, melyben meghatározó fontossággal bírt az iráni-iraki és az afgán-iráni határellenőrzés megerősítése és korszerűsítése. Mindezen célok elérésére az E3 javaslatot tett egy közös európai-iráni Külügyi és Védelmi Bizottság létrehozásáról, ami tökéletes fórumot biztosított volna a non- proliferáció és a védelmi folyamatok közös irányítására.⁵⁴

Az E3 részéről további hosszú távú javaslatok születtek az iráni nukleáris programmal kapcsolatban, melyekben az E3 – a diszkrimináció tilalmát alapul véve - elismerte Irán polgári célú energiafejlesztéshez való jogosultságát annak érdekében, hogy Irán enyhíthessen az energiatermelés szélsőséges kőolaj- és földgázalapú egyoldalúságán, valamint a szennyező tevékenységekből fakadó környezeti okozó tevékenységeken. Ehhez természetesen a nemzetközi egyezményeknek megfelelően a teheráni kormánynak teljes körűen biztosítani kell a nukleáris létesítményekhez történő NAÜ hozzáférést az effektív ellenőrzés megvalósulásának érdekében. A polgári célú nukleáris energiafejlesztés elősegítése végett az E3 felajánlotta támogatását az iráni kormánynak, ami egy szakértői csoport Teheránba történő delegálásában merült volna ki. Ez a csoport - a nukleáris fűtőanyag előállítását kivéve - az energiatermelési folyamatok korszerűsítésében és a szakmai információcserében játszott volna fontos szerepet. A szakértői együttműködés

⁵⁴http://www.armscontrol.org/pdf/20050805_Iran_EU3_Proposal.pdf, 1-12. old. (letöltés ideje:2012.10.06.)

elmélyülése esetén az E3 kilátásba helyezett egy EURATOM – az EU atomenergiai szakszervezete - és Irán közötti nukleáris együttműködési egyezményt, mely formalizálta volna az Iránnal folytatott nukleáris kapcsolatokat. Azonban a nukleáris üzemanyag előállításának kérdését az E3 országok máshogyan kezelték, ugyanis azt szerették volna, hogy a reaktorokba szükséges nukleáris üzemanyagot az aktuális piaci áron és megfelelő nemzetközi ellenőrzés mellett külföldről szerezze be a teheráni kormányzat. Ezzel ki lehetett volna küszöbölni az urándúsítási folyamatokból fakadó bizonytalansági faktort, mivel a kész fűtőelemeket már nem lehetett volna tovább dúsítani HEU-vá anélkül, hogy az ne keltse a nukleáris fegyverkezés gyanúját. Az E3 javaslata nem volt példanélküli, mivel korábban Oroszország is vállalta a bušehr erőmű nukleáris üzemanyaggal történő ellátását, ezért az E3 tagok is felajánlották, hogy fedezik Irán további szükségleteit. Az európai elképzelések szerint az ellátási rendszer kialakítására multilaterális egyeztetéseken került volna sor, melyeken egy harmadik országban létesített nukleáris fűtőanyag elhelyezésére szolgáló raktárról kellett volna megegyezni, ami a szerződésekben megkötött időtartamra biztosította volna az Irán számára szállított nukleáris fűtőanyag tárolását. A reprocesszálás elkerülése érdekében pedig kötelezték Iránt arra, hogy az elhasznált fűtőelemeket visszajuttassa a küldő államnak.⁵⁵

A gazdasági és kereskedelmi együttműködés területén is születtek európai javaslatok. Elsősorban az E3 és az Európai Bizottság garantálta Irán stratégiai pozícióját az EU energiaellátásában. Az energiapolitikai együttműködés elmélyítésének érdekében az E3 egy közös európai-iráni Menedzsment és Technológiai Központ felállítására is javaslatot tett, ami formalizált mederbe terelné a közös energiapolitika kialakítását és a - nyugati szakértők bevonásával megvalósuló - tudományos-technológiai transzfert. További ajánlásaiban az E3 lehetőséget biztosított Teherán számára a kereskedelmi kapcsolatok hosszú távú normalizálására, amelynek alapjait a későbbi Kereskedelmi és Együttműködési Egyezményben fektették volna le az aláíró felek. Az E3 elképzelései szerint az egyezmény aláírása Irán számára megkönnyítené az európai piacokhoz való hozzájutást és a kölcsönös kereskedelmi kapcsolatok kialakítását, melyek megerősödése további területeken indítaná el a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokat. A javaslat végén az E3 azt is újra kifejezte, hogy teljes mértékben támogatja a WTO tagság érdekében folytatott iráni tárgyalásokat, melyek sikeressége nagyban hozzájárulna Irán nemzetközi kereskedelmi pozícióinak megerősödéséhez.⁵⁶

⁵⁵http://www.armscontrol.org/pdf/20050805_Iran_EU3_Proposal.pdf 13-19. old (letöltés ideje:2012.10.06.)

⁵⁶http://www.armscontrol.org/pdf/20050805_Iran_EU3_Proposal.pdf 23.27. old (letöltés ideje:2012.10.06.)

A kedvező kereskedelmi és gazdasági lehetőséggel kecsegtető európai javaslatok ellenére a 2005 júniusában megválasztott – a nyugatiakkal szemben kritikusabb álláspontot képviselő - Maḥmūd Aḥmadīneżād kormánya végül elutasította az E3 által tárgyalási alapul felajánlott dokumentumot, s ezzel a tárgyalások megszakadtak. Alapvetően Irán elutasítását az urándúsítás nyugati típusú szabályozási javaslata okozta, ugyanis Teherán értelmezése szerint az európai tervezet megtagadta az urándúsításhoz való jogosultságot. Ez alapvetően sértette az iszlám köztársaság érdekeit, ugyanis az iráni kormányzat értelmezése szerint az NPT IV. cikkelye szerint a részes országoknak joga van urándúsítási folyamatok végrehajtására.⁵⁷ Az iráni urándúsítás felfüggesztése belföldi fűtőanyag-ellátás híján Irán a fűtőanyag-szállítmányokat biztosító E3 államokkal szembeni kiszolgáltatottságát eredményezte volna. Ez a függőség a későbbiek során gyakorlati problémákhoz vezethet abban az esetben, ha Irán bővíteni szeretné az energiatermelési kapacitásait, de arra nem lenne lehetőség a külföldi beszállító korlátozott készletei miatt. Hasonlóan érzékenyen érintené az iszlám köztársaságot, ha az E3 egyik napról a másikra felemelné a fűtőanyagok árait, ugyanis ebben a helyzetben drasztikusan nőnének a költségvetés kiadásai. Végül az E3 javaslat gazdaságilag sem lett volna hasznos Irán számára, mivel a fűtőanyag megvétele és elszállítása óriási pénzeket emésztett volna fel.

2005 októberében az E3-Irán tárgyalások sikertelenségét látva Oroszország külügyminisztere Szergej Lavrov kidolgozott egy –az Egyesült Államoknak is kedvező - önálló javaslatot, melyben felajánlotta Teherán számára egy Oroszországban létesített, közös tulajdonú urándúsító központ létrehozását, ami biztosította volna az iráni nukleáris létesítmények fűtőanyag ellátását.⁵⁸ Lavrov azt is Aḥmadīneżād tudtára adta, hogy Iránnak kompromisszumra kell jutnia Oroszországgal vagy az E3 államokkal, különben Oroszország is az Egyesült Államok által támogatott szankciók alkalmazására fog szavazni az ENSZ BT ülésen.⁵⁹ Az orosz-iráni tárgyalások egészen 2006 márciusáig tartottak, de végül sikertelenül záródtak, mivel Aḥmadīneżād – ragaszkodva Irán urándúsítási jogosultságához - utasítást adott az urándúsítás volumenének növelésére, mellyel egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy nem tart igényt egy oroszokkal közös urándúsító létesítmény megépítésére. Ezzel a lépésével a teheráni kormányzat 2003 után ismét súlyos

⁵⁷ <http://www.un.org/en/conf/npt/2005/npttreaty.html>

(letöltés ideje:2012.10.06)

⁵⁸ http://www.armscontrol.org/act/2005_11/NOV-Iran

(letöltés ideje:2012.10.06.)

2005-ben a Dél-Afrikai Köztársaság is felajánlotta a fűtőanyag-ellátást, de a nemzetközi nyomás hatására végül visszalépett a javaslattól, s csak később, 2008-ban újítja fel az Iránnal folytatott nukleáris kapcsolatait. (letöltés ideje:2012.10.06.)

<http://www.irantracker.org/foreign-relations/south-africa-iran-foreign-relations>

(letöltés ideje:2012.10.06.)

⁵⁹ <http://jcpa.org/jl/vp544.htm>

(letöltés ideje:2012.10.06.)

bizalmatlansági válságot idézett elő, s ennek köszönhetően legfontosabb szövetségeseit, Oroszországot is az Irán-ellenes szankciókat pártoló államok oldalára sodorta. Moszkva célja ezzel a lépéssel az volt, hogy egyrészt éreztesse a teheráni kormányzat számára Irán Oroszországtól való erőteljes függését, másrészt pedig hogy tudtára adja az Egyesült Államoknak, hogy Irán szankcionálása csakis Oroszország beleegyezésével valósulhat meg, így Moszkva egy köztes, szabályozó szerepet alakított ki magának az iráni szankciók kérdésében.

4.0.Irán szankcionálása

4.1. Az esetleges légitámadás és a szankciók kilátásba helyezése

A feszültségek már 2005 augusztusában és szeptemberében - jóval az orosz válságkezelési javaslat tavaszi elutasítása előtt - tetőfokra hágtek, mivel a nyugati javaslatokat elutasító iráni kormányzati politikára reagálva először Dick Cheney, az Egyesült Államok akkori alelnöke, majd szeptemberben Donald Rumsfeld, az aktuális védelmi miniszter kilátásba helyezték az iráni nukleáris objektumok preventív légitámadását. Az amerikai légi támadás tervét - az iráni atomprogram által leginkább fenyegetett - Izrael teljes mellszélességgel támogatta.⁶⁰ Azonban a washingtoni kormányzat is tisztában volt azzal, hogy a még mindig bizonyítatlan iráni nukleáris fegyverkezés vádja és egyesek feltételezései nem biztosítanak a Bush-kormány számára elegendő jogalapot, - kiváltképp a 2003-as iraki invázió fiaskóját követően – hogy az iszlám köztársaság elleni légitámadás megindításának engedélyezésére szólítsa fel az ENSZ BT tagjait, így a bombázás továbbra is csak terv formájában létezhetett.

Diplomáciai nyomásgyakorlásként 2005. szeptember 24-én a NAÜ szavazást tartott, melynek során 22 állam támogatásával 14 tartózkodás és 1 – Venezuela - elutasítás ellenében határozat született arról, hogy az iszlám köztársaság nukleáris programja nem felel meg az NPT-nek és a biztonsági egyezményeknek. Az USA szempontjából mindenképpen sikeresnek ítéltető a szavazás kimenetele, hiszen sikerült a legtöbb el nem

⁶⁰Izrael Iránnal szembeni egzisztenciális félelme teljes mértékben érthető az ország földrajzi adottságaiból kiindulva; Izrael egy keskeny, nagy népességkoncentrációjú állam, melyben egy esetleges iráni nukleáris támadás óriási károkat tudna okozni.

http://www.larouchepub.com/other/2005/3232vs_cheney_war.html (letöltés ideje: 2012.10.07.)

Donald Rumsfeld már 2005 áprilisában diplomáciai tárgyalásokat folytatott Azerbajdzsánnal, Izraellel, Pakisztánnal, Afganisztánnal, Irakkal és Kirgizisztánnal az esetleges Irán ellenes légitámadásokat illetően.

<http://www.globalresearch.ca/articles/CHO505A.html> (letöltés ideje: 2012.10.07.)

kötelezett országot vagy tartózkodásra, vagy pedig az elítélés támogatására bírni, ezzel növelve a nyomást a teheráni kormányzat vállán.⁶¹

Az elutasító határozat megszavazásakor az iráni vezetés ráébredt, hogy az álláspontjával egyedül maradt, ezért a NAÜ döntésének negligálása mellett önálló lépésre szánta el magát. 2006 januárjában –két hónappal az orosz urándúsítási javaslat visszautasítása előtt - iráni atomtudósok feltörték a NAÜ pecsétjét a națanzi erőműben, és a létesítményt újra üzembe állították, így ismét elkezdődhettek a párizsi egyezmény óta felfüggesztett urándúsítási folyamatok. Ilyen feszültségek közepette szinte lehetetlenné vált a megegyezés Irán és a nyugati világ között. Amikor 2006 márciusában az orosz-iráni tárgyalások kudarcot vallottak Dick Cheney akkori alelnök és John Bolton az Egyesült Államok aktuális ENSZ-nagykövete figyelmeztették Iránt, hogy az urándúsítás folytatása súlyos következményekkel járhat az ország számára.⁶² A nyugati nyomás hatására Irán – a fentebb említett stratégiai olajpiaci pozíciója miatt - a kőolaj nyugati exportjának leállításával fenyegetőzött, ami leginkább az európai államokat érintette volna súlyosan.⁶³

A patthelyzetet észlelve a NAÜ az ENSZ BT elé terjesztette a nukleáris program ügyét remélve, hogy a Biztonsági Tanács hatékonyabban tud fellépni a helyzet kezelésében. A NAÜ lépése azonban csak tovább ingerelte az iráni vezetést, melynek hatására 2006. január 4-én a teheráni vezetés bejelentette, hogy Națanzban újra működésbe fogják a centrifugákat, s ugyanitt az év végére további 3000 centrifugát terveznek üzembe állítani.⁶⁴

4.2. Az ENSZ BT szankciók

Az Egyesült Államok egyoldalúan már 1979, november 19-én a teheráni túsdrámát követően szankciókat léptetett életbe Iránnal szemben, melynek következményeként 12 milliárd dollár értékű iráni bankbetétet fagyasztottak be. Később a Reagan és a Clinton adminisztráció is bevezetett unilaterális szankciókat, mivel Iránt a terrorizmus

⁶¹ A NAÜ szavazás megoszlási adatai: http://www.armscontrol.org/act/2005_11/NOV-Iran (letöltés ideje:2012.10.07.)

⁶² John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, 125. old

⁶³ <http://www.freerepublic.com/focus/news/1494819/posts> (letöltés ideje:2012.10.07.)

2005-ben az európai országok közül legnagyobb mértékben Olaszország részesedett az iráni kőolajexportból, összesen 193 000 hordó/nap mennyiségben. A következő Franciaország volt 142 000 hordó/nap részesedéssel, s legutolsóként Hollandia 139 000 hordó/nap mennyiséggel részesült az iráni exportból

http://www.huffingtonpost.com/ramond-j-learsy/iran-threatens-the-use-of_b_1104956.html (letöltés ideje:2012.10.07.)

⁶⁴ <http://www.nytimes.com/2006/01/04/international/middleeast/04iran.html?pagewanted=all> (letöltés ideje:2012.10.07.)

támogatásával vádolták, így végül 1996-ra az USA teljes mértékben felfüggesztette az Iránnal folytatott összes gazdasági és kereskedelmi kapcsolatát.⁶⁵

Az Egyesült Államok arra számított, hogy a kieső olajbevételek megroppantják az iráni gazdaságot, aminek következményeként Teherán felfüggesztené a terrorista szervezetek támogatását és lassítaná a nukleáris program kibontakoztatását. Azonban az unilaterális szankciók minden igyekezet ellenére, nem érték el a kívánt hatásukat, mivel a korlátozásoknak nem volt globális hatályuk, ezért a teheráni kormányzat más államok felé fordulva pótolni tudta a kieső amerikai kereskedelem jelentette hiányt. Sőt, az utolsó amerikai szankciót követő években a fegyverkereskedelem mellett az iráni urándúsítás kérdése is napirendre került. Miután 2005-ben Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság Iránnal folytatott tárgyalásainak nem sikerült elérniük az urándúsítási tevékenység felfüggesztését, a NAÜ az ENSZ BT elé terjesztette az iráni nukleáris program ügyét, melyek érdekében az USA elkezdett nyomást gyakorolni a tanács többi tagjára.

Az első szankciót 2006. július 31-én fogadta el a BT, miután Irán elutasította a P5+1 első javaslatát - erre a későbbiekben részletesebben is kitérek. A rendelet megszorításokat még nem foganatosít, csak felszólította Iránt az urándúsítás felfüggesztésére, valamint a NAÜ-vel történő fokozottabb együttműködésre.⁶⁶ Ezzel a BT azt próbálta elérni, hogy mindenféle restriktció meghozatala nélkül Irán visszatérjen a tárgyalóasztalok mellé, hogy a vitákat diplomáciai úton rendezhessék.

Azonban ez nem történt meg, így 2006. december 23-án a BT megszavazta a következő szankciót is. A határozat betiltotta az iráni nukleáris programmal kapcsolatba hozható összes alapanyag és technológia átadását, valamint zárolta az iráni atomprogramban meghatározó személyek, szervezetek – atomtudósok és az Iráni Forradalmi Gárda – valamint az Iráni Nemzeti Bank külföldi számláit.⁶⁷ Ettől az intézkedéstől a BT azt várta, hogy teljesen ellehetetleníti a nukleáris program technológiájának továbbfejlesztését és annak finanszírozását, melynek következményeként csökkennének Irán urándúsítási kapacitásai, s ezzel párhuzamosan késleltetnék az iráni atombomba esetleges létrehozását.

Mindennek ellenére a nukleáris program a következő hónapok során további eredményeket mutatott fel, ezért 2007. március 24-én az iszlám köztársaságra az ENSZ BT kivetette a harmadik szankcióját. A dokumentum rendelkezései szerint embargó alá került

⁶⁵ <http://fpc.state.gov/documents/organization/64937.pdf> (letöltés ideje: 2012.10.24.)

⁶⁶ <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm> (letöltés ideje: 2012.10.16.)

⁶⁷ The United Nations Disarmament Yearbook, 2006, 58-67. old.

az Iránnal folytatott fegyverkereskedelem annak érdekében, hogy meggátolják Teheránt attól, hogy a felhalmozott fegyverkészletekkel fegyveres csoportokat támogathasson vagy a fegyverek eladásából állami bevételekre tehessen szert.⁶⁸ A határozat továbbá korlátozta az Iránba történő utazásokat, valamint gazdasági megszorításként újabb iráni bankszámlákat fagyasztott be.⁶⁹ A 2007-es szankció az eddigi korlátozások kiszélesítésével, megszorítások fokozott szigorításával az iráni nukleáris törekvéseket kívánta teljes mértékben pénzügyileg ellehetetleníteni.

De mivel Irán a BT határozatok ellenére is sikeresen folytatta a nukleáris létesítmények felszerelését és az új hadipotenciálok kialakítását, ezért 2008. március 3-án sor került a negyedik szankció életbe léptetésére. A határozat ismételten további bankszámlákat tett hozzáférhetetlenné, valamint felszólította az ENSZ tagországait, hogy kötelezően vizsgálják felül az iráni bankokkal folytatott kapcsolatukat és fokozottabb figyelemmel ellenőrizzék az atomprogramban résztvevő személyek területükön történő tevékenységét, valamint az iráni repülőgépekről és kereskedelmi hajókról érkező szállítmányokat. Ezeknek az átvilágítása azért vált szükségessé, mert a BT információi szerint az Iranian Air Cargo és az Iran Shipping Line a korábbi szankciók által tiltott fegyvereket és nukleáris berendezéseket szállított Irán számára, hogy további kaszkádokat tudjanak üzembe állítani a földalatti létesítményekben.⁷⁰

A 2008 szeptemberében az aktuális helyzet ellenőrzése céljából a NAÜ újabb jelentést készített az iráni atomprogramról. Az ügynökség megállapította, hogy Irán a tovább növelte az urándúsítási kapacitásait, így nem felel meg az NPT és a BT határozatok rendelkezéseinek. A helyzetre reagálva a Biztonsági Tanács 2008. szeptember 27-én újabb rendeletet alkotott Irán ellen, mely alapvetően új megszorításokat nem tartalmazott, csak az előző négy szankció tartalmát erősítette meg, így az ötödik szankció – akárcsak az első – Irán számára nem megszorításként, hanem diplomáciai figyelmeztetésként értékelhető.⁷¹

A szankciók hatására Irán 2008-tól ismét hajlandónak mutatkozott a problémák nemzetközi tárgyalásokon történő rendezésére; ekkor kezdődtek el a P5+1 tárgyalások a BT tagjaival és az E3 tárgyalásokon résztvevő Németországgal. Azonban 2009-ben a NAÜ egy újabb – be nem jelentett – urándúsító létesítményt fedezett fel a szent város, Qom mellett Fordúban. Habár a szakértők nukleáris fegyverfejlesztésnek újfent nem bukkantak

⁶⁸ A fegyverkereskedelem betiltása mellett valós érvek szólnak, mivel Irán megalakulása óta támogatja a libanoni Hizb Allah szervezetet.

⁶⁹ <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sc8980.doc.htm> (letöltés ideje: 2012.10.10.)

⁷⁰ http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaea/iran/unsc_res1803-2008.pdf (letöltés ideje: 2012.10.10.)

⁷¹ <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9459.doc.htm> (letöltés ideje: 2012.10.16.)

nyomaira, de az urándúsító 3000 centrifugából álló kapacitása ismét kétségbe vonta a program békés jellegét és felvetette a nukleáris fegyverkezés gyanúját.⁷² Fordū felfedezése beárnyékolta a kölcsönös bizalomépítési tárgyalásokat, melyek 2010 februárjában végleg elakadtak. Ebben a helyzetben a BT nem látott más megoldást, ezért 2010. június 9-én megszavazta a hatodik szankciót, ami a legkeményebb szigorításokat és tiltásokat léptette életbe a hat BT határozat közül. A 2010-es szankció eltiltotta Iránt az olyan tevékenységektől, melyek ballisztikus rakéták kifejlesztésére adhatnak lehetőséget, szigorította a fegyverkereskedelmi embargót, valamint az Iráni Forradalmi Gárda és az Iran Shipping Lines további bankbetétjeit zárta, működési feltételüket tovább szigorította, hogy Teherán ne juthasson fegyver- és nukleáris berendezés-szállítmányhoz.⁷³ Mivel a BT döntésében a ballisztikus rakétafejlesztéseket is szankcionálta, a 2010-es határozat jól bizonyítja, hogy a folyamatos szankcionálás és a fegyverkereskedelmi embargó életbe léptetésének ellenére Iránnak mégis sikerült egy olyan rakétaprogramot kiépítenie, amivel nagymértékben tudta növelni a védelmi potenciálját fokozva ezzel a nyugati államok és Izrael aggályait. Ebből kifolyólag a szankciók hatásai kétségbe vonhatóak, mivel sem a nukleáris folyamatokat sem a fegyverfejlesztési programot nem tudták megállítani, csak relatíve lelassítani.

4.3. Az EU szankciók

Az Európai Unió először 2010. július 27-én fogadott el szankciókat az Iráni Iszlám Köztársasággal szemben a nukleáris fegyverkezés kiküszöbölésének érdekében. A szankciók betiltották az iráni kőolaj- és földgázszektorba történő befektetéseket, a technológia- és szolgáltatástranszfert, az Iránnal folytatott fegyverkereskedelmet, befagyasztották az Iráni Forradalmi Gárda és más nagyobb iráni vállalatok számláit és korlátozásokat vezettek be az iráni hajózásra és az Iránba történő utazásokra, egyszóval közösségi szinten is deklarálták a BT által már életbe léptetett tilalmakat.⁷⁴ Ezeket a szankciókat 2010. október 27-én tovább szigorították, melynek értelmében nehezítették a pénzügyi tranzakciók feltételeit és a kettős felhasználású (dual-use) anyagok kereskedelmét, melyeket a nukleáris létesítményekben lehetne hasznosítani.⁷⁵ A 2010-es uniós szankcióknak is ugyanaz volt a céljuk, mint a Biztonsági Tanács határozatainak;

⁷²<http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811> (letöltés ideje: 2012.10.10.)

⁷³<http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sc9948.doc.htm> (letöltés ideje: 2012.10.10.)

⁷⁴<http://en.rian.ru/world/20100726/159949556.html> (letöltés ideje: 2012.10.18)

⁷⁵<http://www.crowell.com/NewsEvents/AlertsNewsletters/International-Trade-Bulletin/The-EU-s-New-Iran-Sanctions> (letöltés ideje: 2012.10.18)

gazdaságilag és pénzügyileg teljesen elszigetelni az iráni gazdaságot, hogy a kieső bevételek jelentette nyomáskényszer miatt Teherán felfüggeszse az urándúsítási folyamatokat.

A várt eredmények azonban elmaradtak, mert sem az ENSZ sem az EU szankciói nem tudták talpra kényszeríteni Iránt, ezért 2012. január 23-án az Európai Unió Tanácsa újabb intézkedéseket fogadott el Iránnal szemben. A tanács kimondta, hogy az Unió mind a 27 tagjának kötelezően be kell szüntetnie az Iránnal folytatott kőolajimportot 2012. július 1-ig. Az eredeti szándékok szerint ezzel a restriktcióval hatékonyan lehetett volna kényszeríteni Iránt az urándúsítás felfüggesztésére, mivel az Unió – ahová a perzsa állam külkereskedelmének egyharmada irányult – piacainak elvesztése óriási problémákat tudna előidézni az iráni gazdaságban.⁷⁶ Ezt kiegészítve két hónappal később, március 17-én az Európai Unió Tanácsának döntése értelmében kötelezték a SWIFT globális pénzügyi tranzakciókat biztosító hálózatot, hogy zárja el a tiltólistára került iráni bankokat az európai bankokkal folytatott pénzügyi tranzakciók lehetőségétől.⁷⁷

Az uniós szankciókat legutoljára 2012. október 15-én – az ismét meginduló tárgyalások ellenére - szigorították, melyek tovább szűkítették az Iráni Központi Bank pénzügyi lehetőségeit, az iráni hajózási vállalatok működési feltételeit és a földgázkereskedelmet. A 2012-es szankcionálásaival az Európai Unió végleges megegyezésre és a diplomáciai időhúzás kiküszöbölésére akarta kényszeríteni a teheráni kormányzatot, de a megállapodást mind a mai napig nem hozták tető alá. Habár az Európai Unió betiltotta az iráni bankok pénzügyi tranzakcióit, azt a lehetőséget azonban meghagyta a tagállamok számára, hogy 40 000 dollárt meghaladó iráni átutalás esetén szigorú feltételek mellett engedélyezhessék a tranzakciókat, ezzel kikaput teremtve a befektetők számára, hogy alapszinten fenntarthassák az európai országok Iránnal folytatott gazdasági kapcsolatait.⁷⁸

5.0. A P5+1 tárgyalások menete

5.1. A 2006-2009 közötti tárgyalások

Még 2006-ban – az első szankciók elfogadása előtt - az E3-Irán tárgyalások megszakítása után az Egyesült Államok kezdeményezésére az ENSZ BT állandó tagjai és

⁷⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/131182.pdf
(letöltés ideje:2012.10.18)

⁷⁷ http://www.swift.com/news/press_releases/SWIFT_disconnect_Iranian_banks

⁷⁸ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132849.pdf
(letöltés ideje:2012.10.18)

Németország (P5+1) részvételével kibővített keretben folytatták a nukleáris programmal kapcsolatos ügyek egyeztetését, hogy valamilyen módon rábírják Iránt, hogy a fűtőanyag szükségletét ne a saját urándúsítási folyamataiból fedezze. Az első javaslatot 2006. június 1-én terjesztették be Teheránnak, melyben alapvetően ugyanazokat a követeléseket és ajánlatokat – urándúsítás felfüggesztése, nemzetközi ellenőrzés biztosítása, biztonságpolitikai együttműködés – ismételték meg, melyekkel ez E3 országok is próbálkoztak, végső soron sikertelenül.⁷⁹ Mivel ez a javaslat is megtagadta volna Irántól az urándúsítás lehetőségét a teheráni kormányzat elutasítóan válaszolt a tárgyalófeleknek, melyre reagálva decemberben az ENSZ BT életbe léptette az első szankciókat.

2008-ban ismét tárgyalásokat tűztek ki júniusra Teheránban, amire a P5+1 országok egy átdolgozott előterjesztést igyekeztek kidolgozni, ami elfogadhatóbb lehetne Irán számára. A P5+1 javaslat benyújtását megelőzve Irán egy tervezetet készített, melyben vázolták az együttműködés feltételeit, amiket a tárgyalásokon képviselni fognak. Irán elsősorban azt hangsúlyozta, hogy az urándúsítás beszüntetése helyett – ezeknek a folyamatoknak fenntartása érdekében - globális szinten közösen működtetett dúsítási és fűtőanyag konzorciumokat kellene létrehozni, melyekkel garantálni lehetne a nukleáris programok biztonságosságát, Ezt leszámítva a többi kérdésben – NAÜ felügyelet, export-felügyelet, biztonsági együttműködés – megegyezett az iráni vélemény a P5+1 véleményével.⁸⁰ Azonban a P5+1 országok által – az Egyesült Államok jelenléte nélkül – javasolt dokumentum a teheráni konferencián sokban nem módosult az eddigiekhez képest. Gyakorlatilag ugyanazt a tervezetet nyújtották be, mint 2006-ban azzal a különbséggel, hogy nagyobb hajlandóságot mutattak az iráni gazdasággal, infrastrukturális fejlesztésekkel és biztonsági dimenziókkal történő kooperációra.⁸¹ A P5+1 javaslatot júliusban az Egyesült Államokkal kiegészülve tárgyalták újra Genfben, ahol az irániak igyekeztek kierőszakolni a saját javaslatuk elfogadását. Azonban a tárgyalások során ezt nem sikerült elérniük, mivel a tervezetük nem írt elő módosítást a dúsítási folyamatok terén, így a genfi tárgyalások eredmény nélkül zárultak, mellyel egy időre ismét félbeszakadtak a P5+1 és Irán közötti tárgyalások

5.2. A 2009-2012 közötti tárgyalások és a fűtőanyagcsere

⁷⁹ http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/90569.pdf

(letöltés ideje: 2012.10.16)

⁸⁰ <http://www.armscontrol.org/system/files/IranProposal20May2008.pdf>

(letöltés ideje: 2012.10.16.)

⁸¹ <http://merln.ndu.edu/archivepdf/iran/State/105992.pdf>

(letöltés ideje: 2012.10.16.)

Miután Barack Obama 2009. január 20-án hivatalba lépett új fejezet kezdődött az Iránnal folytatott tárgyalások terén, ugyanis szakítva az eddigiekkel, Obama egy békülékenyebb, kompromisszumkészebb hangot ütött meg az iráni tárgyalópartnereivel szemben, ami a tárgyalások júniusi újrakezdését eredményezte. Habár az amerikai retorika változott, a célkitűzés maradt a régi; rábírní Iránt arra, hogy a fűtőanyag szükségleteit – kiváltképp a Teheráni Kutatóreaktorban - külföldi beszállítókkal fedezze.

A tárgyalások során a P5+1 azt a javaslatot tette, hogy Irán szállítson ki az országból 1200 kg 4 százalékos dúsítottaságú urániumot, – a LEU tartalékaik 80 százalékát – amiből később Oroszországban 120kg 20 százalékos dúsítottaságú, további manipulációra alkalmatlan uránt állítanának elő, s végül ezt alakítanák át Franciaországban fűtőrudakká; ezt a folyamatot nevezzük fűtőanyagcserének, vagy angolul fuel swap-nek. A javaslatban elméletileg a két fél megegyezett, már csak a szállítások megindítására kellett várni, azonban az iráni fél nem adott végleges beleegyezést a fuel swap elindítására, mivel a teheráni politikai elit véleményei és javaslatai megoszlottak a kérdést illetően. Úgy tűnt, hogy az iráni fél időhúzásra játszik, mialatt tovább folytathatja az urándúsítási tevékenységeit, ezért az Obama által újonnan elindított bizalomépítési folyamatok kudarcot vallottak. A gyanúk rövidesen beigazolódtak mikor kiderült, hogy az irániak 2010 februárjában kiterjesztették az U^{235} izotóp dúsítottasági szintjét 19,75 százalékra, aminek köszönhetően később az ENSZ BT életbe léptette a júniusi szankciót.⁸²

A kudarcot vallott kísérletből okulva már tavasszal a P5+1 külső államok bevonásával igyekeztek eredményt elérni. Ekkor értékelődött fel a fuel swap terén Brazília és Törökország szerepe, akik indítványt nyújtottak be Teheránnak, melyben vállalták a kutatóreaktor fűtőanyaggal történő ellátását. A két ország javaslatáról május 17-én született megegyezés a teheráni deklarációban, mely alapvetően megismételte a 2009-es fuel swap javaslatot, azzal a különbséggel, hogy itt pontosan megszabták, hogy az iráni szállítmányt Törökországban kell elhelyezni. Ami azonban jelentős fejlemény, hogy az aláíró felek az NPT IV. cikkelyére hivatkozva felhívták a nemzetközi közvélemény figyelmét arra, hogy Iránnak – mint bármely más NPT tagországnak – joga van az önálló urándúsításhoz. Ekkor fordult először elő az, hogy külföldi kormányok álltak ki az iráni jogosultságok mellett. Habár a dokumentum biztosította Teherán beleegyezését, végül a deklarációt a P5+1 országok elutasították, mivel a dokumentum nem szolgáltatott pontos adatokat a 2009-óta

⁸² http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals

(letöltés ideje: 2012.10.16.)

megnövelt iráni 5 és 19,75 százalékos LEU előállítási mennyiségéről, melynek hiányában nem lehetett biztonságosan szerződést kötni.⁸³

A második próbálkozás sikertelenségét tapasztalva Oroszország nekilátott egy kölcsönös engedményekre épülő, négy lépésből álló fuel swap javaslat kidolgozásához, amit végül 2011. július 12-én Szergej Lavrov orosz külügyminiszter jelentett be. A javaslati terv szerint első lépésként Iránnak mérsékelnie kellene a naftanzi urándúsítást és fel kellene függesztenie a centrifugák további beszerelést, amiért cserébe az ENSZ BT a pénzügyi szankciókat és a kereskedelmi szállítmányok fokozott ellenőrzését eltörölné. Második lépésként Teherán 5 százalékban limitálná az urándúsítást és a NAÜ számára hozzáférést biztosítana az urándúsító létesítmények vizsgálatához, aminek következtében a legtöbb unilaterális és globális szankciót feloldanák. A harmadik lépésben Irán ratifikálná az NPT kiegészítő jegyzőkönyvét, amire válaszul az ENSZ BT fokozatosan elkezdene feloldani a még életben lévő szankciókat és lekerülne Irán ügye a NAÜ napirendjéről. A befejező negyedik lépésben három hónapon belül Teherán végérvényesen beszüntetné a dúsítási tevékenységeket, s ezután az ENSZ közreműködésével egy újabb bizalomépítési folyamat venné kezdetét.⁸⁴ Az újrainduló bizalomépítési tárgyalások során a terrorizmus terjedését gátló, és a nukleáris program nemzetközi ellenőrzését biztosító egyezményeket kellene elfogadni, mellyel garantálni lehetne Irán fűtőanyaggal történő ellátását, a közeli térségben nyújtott biztonságpolitikai együttműködést és a közös nukleáris beruházásokat. Az orosz javaslatot az Iráni Iszlám Köztársaság nyíltan üdvözölte, de végleges beleegyezését nem adta rá annak részletes elemzésére hivatkozva. Obama pedig Moszkvával további egyeztetéseket tartott szükségesnek, ezért nem járult hozzá azonnal az orosz fuel swap javaslat gyakorlati alkalmazásához.

Mivel mindkét fél tétlennek mutatkozott ezért következő tárgyalásokra csak Irán kezdeményezésére 2012 áprilisában került sor Isztambulban az orosz fuel swap javaslat elfogadásának érdekében, amiről természetesen a két félnek eltérő nézetei voltak. A P5+1 elképzelései szerint abban az esetben, ha Irán beszünteti a 19,75 százalékos dúsítottságú LEU előállítását, és a teljes 19,75 százalékos urántartalékát egy harmadik országban helyezi el, valamint felfüggeszti a fordúi komplexum működését, akkor a P5+1 országok garantálják a Teheráni Kutatóreaktor modernizációját és fűtőanyag-ellátását, és hathatós segítséget nyújtanának a nukleáris program technológiatranszferében és az egészségügyi

⁸³ <http://www.guardian.co.uk/world/julian-borger-global-security-blog/2010/may/17/iran-brazil-turkey-nuclear> (letöltés ideje:2012.10.16.)

⁸⁴ http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals (letöltés ideje:2012.10.16.)

kutatásokban. Ezek az ajánlatok azonban jelentős visszalépést jelentenek az oroszok 2011-es javaslatához képest, mivel az iráni dúsítási folyamatok teljes körű leállítása mellett sem helyezik kilátásba a szankciók felfüggesztését, így a P5+1 elképzelései kevésbé ösztönözték az iráni tárgyalópartnereket.⁸⁵

Éppen ezért az áprilisi tárgyalásokra Teherán is kidolgozta a saját, öt pontból álló tervezetét. A dokumentum első pontjában Irán leszögezte, hogy a nukleáris program kizárólag békés célokat szolgálhat, de ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az urándúsításhoz való joga elvitathatatlan az NPT szerződés IV. cikkelye alapján. A második pontban Irán ajánlatot tett a NAÜ számára a hatékonyabb ellenőrzés biztosítása érdekében, amiért cserébe az unilaterális és multilaterális szankciók eltörlését várták volna el. A javaslat következő pontjában a teheráni kormányzat vállalta, hogy fuel swap együttműködést köt a Teheráni Kutatóreaktor ellátásának biztosítása érdekében, amiért viszonzásul az ENSZ BT szankciók felmondását követelték. Az utolsó két pontban Irán a kooperációra helyezte a hangsúlyt, melynek értelmében szoros együttműködést kellene megvalósítani a nukleáris létesítmények tervezésében, a dúsítási és nehézvíz-előállítás folyamatok biztonsági felügyeletében, valamint a térség biztonságpolitikai kihívásaiban, mint például a szíriai és bahraini válságkezelésben, valamint a drokkereskedelem ellen történő küzdelemben.⁸⁶

Az áprilisi isztambuli találkozót a május 23-24-i bagdadi és a június 18-19-i sikertelen moszkvai konferencia követte, míg végül július 3-án az ismét Isztambulban összehívott konferencián a felek megegyeztek, hogy a fuel swap javaslat elfogadásának érdekében a részletes pontosításokat alsóbb diplomáciai szinten fogják rendezni.⁸⁷ E célból találkozott Isztambulban július 25-én az Iráni Biztonsági Tanács képviselőjében ‘Alī Bāqerī és Helga Schmid, - Cathrine Ashton, az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseelője küldötteként - azonban a tárgyalások során nem sikerült megegyezniük az egyezményben lefektetendő követelményekről, mivel Irán eltökélten ragaszkodott az urándúsítási folyamatok fenntartásához, amit számára a P5+1 javaslata nem tenne lehetővé. Ezért a Bāqerī-Schmid találkozót csupán diplomáciai tapogatózásként tudjuk értékelni, melyben a két fél felmérte egymás tárgyalási stratégiáit és pozícióit.⁸⁸

Szeptember 19-én Catherine Ashton és Sa‘īd Ğalīlī, az Iráni Nemzetbiztonsági Tanács elnöke újabb egyeztetéseket folytatott Isztambulban, amit sikeresnek értékeltek. A

⁸⁵ http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals (letöltés:2012.10.17.)

⁸⁶ http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals (letöltés:2012.10.17.)

⁸⁷ <http://www.turkishweekly.net/news/137730/technical-iran-nuke-talks-start-in-istanbul.html> (letöltés ideje:2012.10.17.)

⁸⁸ <http://www.irdiplomacy.ir/en/page/1904716/Prospect+of+Negotiations+after+Schmid-Bagheri+Meeting.html> (letöltés:2012.10.17.)

tárgyalásokról csupán annyi információnk van, hogy sikerült közös elveket elfogadni, de további találkozóra azonban az eddigiek során nem került, sőt úgy tűnik, hogy az újraindított bizalomépítési folyamat ismételen elakadt, mivel október 15-én az Európai Unió – ahogy a fentiekben említettem – szigorította az Irán-ellenes szankcióit. Ez a lépés ismét feszültségeket keltett a két fél között, s Hamenei, a Forradalom Legfelsőbb Vezetője – aki az iráni politikai berendezkedésben az elnök felett áll - egy nappal a szankciók szigorítása után bejelentette, hogy Irán nem fog engedni a nyugati elnyomásnak. Ez a tény jól bizonyítja, hogy az iráni politikai vezetésben az elnök és a legfelsőbb vezető között egy elhidegülés történt, melynek köszönhetően Hamenei az irányítást a legtöbb esetben kivette Aḥmadineżad kezéből.⁸⁹ Ezzel úgy tűnik, hogy az európai tervek dugába dőltek, mivel jelenleg nem látjuk bizonyítékát annak, hogy Teherán a közeljövőben ismét tárgyalóasztalhoz fog ülni, de ha még erre sor is kerülne, az iráni vezetés akkor sem adná fel az urándúsítási törekvéseket.

6.0. A NAÜ 2011. novemberi és 2012. augusztusi jelentései

A Nemzetközi Atomenergiái Ügynökség évente négy jelentést készít az iráni nukleáris program aktuális állásáról a technológiai újításokról és a létesítményekben végbevitt változásokról. Azzal szemben, hogy a jelentések az egyre kevesebb rendelkezésre álló információ ellenére még mindig pontos adatokat szolgáltatnak - kiváltképp az urándúsítási folyamatokról - a nukleáris fegyverkezés fennállást nem, csak annak lehetőségét tudják bizonyítani.⁹⁰ A fegyverkezést a jelentések nem is tudták alátámasztani, de a nemzetközi közösségben uralkodó Irán-ellenes bizalmatlanságot sem mérsékeltek, ezért a magát leginkább fenyegetve érző Izrael 2011 őszére fenyegetőbb külpolitikai retorikát kezdett el alkalmazni, melyet a novemberi jelentés tovább erősített.

6.1. A 2011. november 8-i ügynökségi jelentés

A 2011. november 8-i jelentésben Yukija Amano, a NAÜ főtitkára megállapította, hogy az iráni nukleáris létesítményekben az irániak olyan átalakításokat vittek végbe, melyeket a NAÜ-nek nem jelentettek be. A vizsgálat szerint a naţanzi urándúsító „A” termében nyolc működési egységet szereltek fel, egységenként 18 kaszkáddal. Habár az eredeti tervek szerint minden kaszkád 164 centrifugát tartalmazott volna, ezt a számot

⁸⁹ <http://www.eubusiness.com/news-eu/iran-nuclear.k2x/> (letöltés ideje: 2012.10.18.)

⁹⁰ Ahogy az urándúsítási folyamatoknál említettem, az HEU és LEU előállítására ugyanazt a technológiát alkalmazzák, ezért nehéz bizonyítani a fegyverkezés fennállását, vagy annak ellenkezőjét.

később felemelték 174-re. A jelentés azt is kimondja, hogy a nyolc működési egységből még csak hármat szereltek fel az „A” teremben. A B-teremről a NAÜ információk híján nem tudott adatokat szolgáltatni. A vizsgálati megállapítások szerint a națanzi létesítmény kutatás-fejlesztési alegységében hat kaszkád található. Ebben az alegységben 2010. február. 9-e óta állítanak elő 19,75 százalékra dúsított uránt, amiből a dúsítás megkezdése óta 73.7 kilogrammot halmoztak fel.⁹¹

A NAÜ dokumentumban szó esett a fordūi létesítményről is, melyet végül 2009 szeptemberében jelentettek be a NAÜ-nek, miután az ügynökség emberei felfedezték az addig eltitkolt objektumot. Az eredeti iráni bejelentések alapján a létesítmény célja az 5 százalékos dúsítású urán előállítása volt, 16 kaszkádja pedig 3000 centrifugát tartalmazott volna. 2011 júniusában azonban Irán megváltoztatta a dúsítási előírásokat, melyben immáron a fordūi komplexum céljául a 19,75 százalékos dúsítottságú urán előállítását nevezték meg. Emellett a kormányzat azt is hozzáfűzte, hogy a 19,75 százalékos urán előállítási mennyiségét meg akarják triplázni. Azonban 2011 októberéig a létesítmény két kaszkádjába csak 174, míg egy harmadik kaszkádba 64 centrifugát telepítettek be, így az objektum még nem üzemel teljes határfokon.

Felvetődik a kérdés – ami jelenleg a legtöbb félelmet okozza - hogy ha az 5 százalékos LEU is elég a polgári célú energiatermelésre, akkor Iránnak miért van szüksége a 19,75 százalékos dúsítottságú urán előállítására. Fereydūn ‘Abbāsī, az Iráni Atomenergiái Ügynökség főtitkára és a teheráni kormány közleményei szerint a 19,75 százalékos LEU alapvetően az energiatermelés kiszélesítését, határfokának növelését szolgálja, nem pedig katonai célkitűzéseket. Ezzel ellentétben a NAÜ, az Egyesült Államok és Izrael titkos nukleáris fegyverkezési célkitűzéseket vél felfedezni a háttérben. Habár Dr. ‘Abbāsī a NAÜ iráni képviselőjének közleménye szerint Irán már előállította a számára szükséges 19,75 százalékos LEU mennyiséget - amit a közeljövőben felépítendő négy új kutatóreaktorban kívánnak hasznosítani – a națanzi és fordūi objektumokban eddig még nem függesztették fel a 19,75 százalékos LEU előállítását, valamint a reaktorok felépítéséhez sem láttak hozzá. Ez utóbbit inkább magyarázza a szankcióknak köszönhetően kialakult rossz alkatrész és technológia-beszerzési lehetőségek, mintsem a kormányzat tétlensége, mindazonáltal a magasabb dúsítottságú LEU termelésének fenntartása komoly aggályokat gerjeszt. Egy 2012. júliusi elemzés szerint az akkor

⁹¹ <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-65.pdf>

(letöltés ideje: 2012.10.14)

rendelkezésre álló 19,75 százalékos LEU mennyiséggel 2013-ra minimum egy atombombát lehetne legyártani.⁹²

A további tervek szerint az iráni atomprogram keretén belül újabb 10 dúsító létesítményt fognak megépíteni, melyekben már lézertechnológiát kívánnak alkalmazni. Azonban Irán együttműködésének hiányában a NAÜ a tervezett bővítésről ennél több információt nem tud szolgáltatni.⁹³

További súlyos problémát jelent, hogy Irán nem függesztette fel az –atombomba előállításához is szükséges - nehézvíz használatát a Teheráni Nukleáris Kutatóreaktorban, ami ellenkezik az NPT keretein belül elfogadott normákkal. Az ügynökség munkáját az is nehezíti, hogy 2011 óta Irán nem biztosít szabad hozzáférést az iráni nehézvíz-előállító objektumokhoz, mondván hogy a Mağles által jóvá nem hagyott NPT Kiegészítő Jegyzőkönyv hatálya nélkül a kutatási és katonai objektumokban történő vizsgálatokhoz nincs joga a NAÜ-nek.⁹⁴

Amano a nukleáris objektumok részletes bemutatásán túl, a jelentés második felében azokat a tevékenységeket említi meg, melyek nukleáris fegyver kifejlesztésére engednek következtetni, habár azt az eddigiek során egyszer sem tudták bizonyítani. Ilyen tevékenységnek számít a kettős felhasználású (dual-use) felszerelések és alapanyagok alkalmazása, melyek segítségével katonai fegyverkezési célokat is meg lehetne valósítani. Gyanús tevékenységnek minősül a nukleáris anyagok előállításához szükséges módszerek titkos kifejlesztése, valamint a nukleáris fegyverfejlesztés technikáinak titkos forrásokból való beszerzése.

A vádak ellen könnyű védekezni mivel ezek az alapanyagok kettős felhasználásúak, így a civil és védelmi alkalmazás bizonyításával lehet leplezni a valós fegyverkezési célokat.⁹⁵ Ezt természetesen Irán folyamatosan meg is teszi, és a nemzetközi vádakra a nukleáris program békés céljainak hangsúlyozásával reagál. Azonban a nukleáris eszközök célba juttatását szolgáló iráni rakéták fejlesztése és tesztelése, a Perzsa-öbölben végrehajtott tengerészeti hadgyakorlatok, valamint az Izrael-ellenes kormányzati retorika tovább súlyosbította az alapvetően is feszült nemzetközi hangulatokat, ezért Izrael – már a

⁹²http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Twenty_percent_production_15June2012.pdf, 1., 3. old (letöltés ideje: 2012.10.14)

⁹³<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-65.pdf> (letöltés ideje: 2012.10.14)

⁹⁴<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-65.pdf> (letöltés ideje: 2012.10.14)

⁹⁵<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-65.pdf> (letöltés ideje: 2012.10.14)

novemberi jelentés hivatalos közzététele előtt - az iráni nukleáris objektumok ellen végrehajtandó preventív légbombázás végrehajtásával fenyegette meg Teheránt.⁹⁶

6.2 A 2012. augusztus 30-i ügynökségi jelentés

A Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség legutóbb 2012. augusztus 30-án közölt jelentést az iráni nukleáris program aktuális fejleményeiről. Azonban a LEU előállítási adatokon és az objektumok leírásán túl az augusztusi közlemény sem szolgál több információval, mint a 2012. februári és márciusi jelentések, s továbbá egyik dokumentumnak sem sikerült megkérdőjelezhetetlenül bebizonyítania a nukleáris fegyverkezés meglétét. Sőt, Irán szemszögéből a jelentés pozitívnak ítélni lehet annyiban, hogy az adatokból kiderült, hogy a perzsa állam nem gyorsította, csupán szinten tartotta a 19,75 százalékos LEU termelését.

Habár a națanzi létesítménybe 6100 IR-1 centrifugát szereltek be, de az összeset nem helyezték működésbe, mivel a szankcionált beszerzési feltételeknek köszönhetően nehezzé vált a kiegészítő alkatrészek beszerzése. A komplexumban augusztusig 6876 kg 5 százalékos uránt termeltek meg, amiből 1566,8 kilogrammot hasznosítottak a 19,75 százalékos LEU dúsításához, amiből 124,1 kilogrammot állítottak elő. Azonban ez a fejlemény a 2010. februári 73,7 kilogrammhoz képest aggasztó előrelépést jelent különösen azért, mert ezt a szintet a dúsítási folyamatok gyorsítása nélkül érték el.⁹⁷

A fordūi objektum kapcsán az ügynökség kiemelte, hogy - a tervezett modernebb IR-4 és IR-6 típusú centrifugák helyett – 1076 IR-1 centrifugát szereltek be a kaszkádokba, ezzel 2140-re növelve a létesítmény összes centrifugáinak számát, de - hasonlóan Națanzhoz - itt is csupán a centrifugák töredéke, 696 darab volt működőképes 2012 augusztusában. Ezzel a kapacitással a fordūi komplexumban mindössze 65,3 kg 19,75 százalékos uránt dúsítottak, így augusztusra Irán összesen 189,4 kg 19,75 százalékos uránnal rendelkezett, ami jóval meghaladta az ország szükségleteit.⁹⁸ A jelentés Fordū esetében is kimutatta, hogy a dúsítási folyamatokat nem gyorsították fel.

⁹⁶ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/8877758/Israel-believes-it-could-carry-out-strikes-on-Iran-with-under-500-civilian-fatalities.html> (letöltés ideje: 2012.10.14.)

⁹⁷ <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2012/09/comment-iaea-iran-report-little-new-except-reduced-bomb-making-capacity.html> (letöltés ideje: 2010.10.14.)

⁹⁸ Abbāsī ezt a mennyiséget akarja felhasználni a kiépítendő négy új kutatóreaktorban és a kiszélesítendő energiatermelésben
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2012/09/comment-iaea-iran-report-little-new-except-reduced-bomb-making-capacity.html> (letöltés ideje: 2010.10.14.)

Habár az ārāki nehézvíz-előállító továbbra is el van zárva a NAÜ felügyelők elől, de a létesítmény most épülő 40 megawattos nehézvizes reaktor az ügynökség felügyelete alatt áll. Az új reaktort legkorábban 2014-ben helyezhetik üzembe.⁹⁹

Mindezek mellett augusztusi jelentésben azonban szóba került a pārčīni katonai objektum is, melyben a NAÜ feltételezései szerint az irániak nukleáris fegyverkísérleteket folytatnak. Pārčīnt a 2011. novemberi jelentés még nem említett súlyos problémaként, de ez a helyzet megváltozott és 2012-re már a komplexum jelentősége felértékelődött

7.0. Pārčīn és a katonai fejlesztések

7.1. A pārčīni komplexum és a rakétafejlesztés

A pārčīni katonai komplexum 30 kilométerre található Teherántól dél-keletre a Barjamal-hegységben. Ezt a titkos objektumot az 1930-as években kezdték kiépíteni a náci Németország közreműködésével melynek eredményeként egy vegyiüzemet hoztak létre, ahol alapvetően puskapor és különböző típusú lőszer gyártására rendezkedtek be. A későbbiek során Stratégiai és hadászati jelentősége miatt Pārčīnt több európai befektető – a francia SNPE, a német Rheinmetall és a svájci Querlikeon-Bruhle – is támogatta. A gyártási mechanizmusokat a sah utasítására modernizálták a francia SNPE segítségével, így a termelés színvonala s vele párhozamosan a lőszerexport volumene is nőtt. A termelés szintje az irak-iráni háború alatt volt a csúcson, amikor havonta 500 ezer 155 milliméteres tüzérségi lövedéket lőtt ki az iráni hadsereg az ellenséges csapatokra.¹⁰⁰ Természetesen az iráni hadianyag-szükségleteket nem csak Pārčīnból fedezték. Hasonló komplexumok voltak Teheránban, Iszfahánban és Shirazban is, melyek alapvetően alacsony határfokon működtek a háború alatt, s csak azután kezdték meg az ottani gyártási folyamatok modernizációját. A belföldi lőszergyártás mellett – az USA fegyverkereskedelmi embargójának ellenére – Iránnak sikerült külföldi forrásokhoz is hozzájutnia. Ebben nagy segítséget nyújtottak azok a svájci és arab fegyvernepperek, akik miután felvásárolták az Irak által zsákmányolt iráni M48-as tankokat, azokat 100 milliárd dollár értékben – mintegy 10 milliárd dolláros profittal – újra értékesítették Teherán számára. További

⁹⁹<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2012/09/comment-iaea-iran-report-little-new-except-reduced-bomb-making-capacity.html> (letöltés ideje: 2010.10.14.)

¹⁰⁰<http://cns.miis.edu/reports/pdfs/9707iran.pdf> 8. old. (letöltés ideje: 2012.10.16.)

fegyverszállítmányokat küldött Vietnám is, ahol a háborút követően óriási mennyiségű amerikai hadianyag-tartalékok maradtak hátra, melyekkel Iránt tudták támogatni.¹⁰¹

A 80-as években a háborút követően további fejlesztések történtek, melynek során a német Fritz Werner GmbH a csúcsmínőségű robbanóanyagok és rakétameghajtó-anyagok gyártását biztosító technológiát vezetett be Pärčīnban, s ebből kifolyólag előtérbe került a nehézfegyverzet és a fejlettebb robbanóanyagok gyártása.¹⁰²

Jelenleg a titkos katonai komplexumot az 1997-es orosz-iráni szerződés értelmében az irániak közösen használják az orosz tudósokkal. Az egyezményben a szovjet SS-2 rakétán alapuló Šahāb -3 folyékony hajtóanyagú rakéták tökéletesítését nevezték meg a katonai együttműködés fő céljául, így azóta Pärčīn az iráni rakétatechnológiai fejlesztések központjává vált.¹⁰³

Habár Iránt semmilyen nemzetközi egyezmény nem kötelezte erre, de 2005. január 13-án a kölcsönös bizalomépítés jegyében az E3 felszólítására a teheráni kormányzat részeihez részleges hozzáférést engedélyezett a NAÜ ellenőrei számára a pärčīni komplexum bizonyos, hogy garantálni tudják az objektum nukleáris fegyvermentességét. A 2005-ös iráni elnökválasztások után azonban a NAÜ kérését megtagadva Aḥmadīnežād visszautasította a további vizsgálatokat, s Pärčīn azóta hermetikusan el van zárva a nyugati megfigyelők elől. A 2005 során gyűjtött mintákból később a NAÜ 2006. február 27-én közzétett jelentésében kijelentette, hogy a mintavizsgálatok során nem találtak nukleáris fegyverfejlesztésre utaló jeleket. Természetesen a következtetés nem tekinthető teljességgel megbízhatónak, hiszen a nemzetközi megfigyelők csakis a Teherán által jóváhagyott épületekben tudtak vizsgálatot lefolytatni, így nem lehet cáfolni, hogy az elzárt területeken ne történne nukleáris fegyverfejlesztés.¹⁰⁴

Annak ellenére, hogy Pärčīnban nem fedeztek fel nukleáris fegyverre utaló nyomokat, az ott zajló rakétafejlesztési program alapvetően fenyegetően hat, legfőképpen Izrael számára, ugyanis az újonnan kifejlesztett rakétatípusok hatósugaraik drasztikusan megnövekedtek.

Az első iráni föld-föld rakétát Észak-Koreától kapták, aki 1987-ben a szovjet Scud-B rakéta koreai módosított verzióját küldte Irán számára, ahol az iráni lajstromban a Šahāb -1 nevet kapta. Ezt a rakétát – mely csak 300 kilométeres hatósugárral rendelkezett - a

¹⁰¹ <http://cns.miis.edu/reports/pdfs/9707iran.pdf> 2-6. old. (letöltés ideje: 2012.10.16)

¹⁰² <http://cns.miis.edu/reports/pdfs/9707iran.pdf> 28. old. (letöltés ideje: 2012.10.16.)

¹⁰³ <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/kukh-e-barjamali.htm> (letöltés ideje: 2012.10.14.)

¹⁰⁴ <http://www.isisnucleariran.org/assets/pdf/iaea-iranreport-022706.pdf> 7. old. (letöltés ideje: 2012.10.14.)

továbbiak során többször is bevetették az irak-iráni háborúban az iraki csapatok ellen.¹⁰⁵ Azonban a Šahāb -1-et követő rakétáknál már komolyabb hatósugar-növekedésről számolhatunk be. Az alapvetően orosz technológiatranszfer, valamint az észak-koreai és pakisztáni közreműködés segítségével az irániak 2003-ra kifejlesztették a Šahāb -3 rakétát, melynek 1300-1500 kilométeres hatósugara Szaúd-Arábiát és Pakisztán keleti részét is elérheti, de Izraelt még nem.¹⁰⁶ A zsidó állam számára a legnagyobb fenyegetést a Ġadr -1 és a Saġīl rakéták jelenik, ezekről azonban nem állnak rendelkezésünkre végleges információk, mivel a rakéták még tesztelés alatt állnak, azokat csak nyilvános katonai felvonulások alkalmával láthattuk eddig. Amit a hírszerzői megfigyelések biztosra vesznek, hogy a Ġadr -1 feltételezhetően 1600-1800 kilométeres és a Saġīl 2200-2400 kilométeres hatótávolságával már biztosan elérne izraeli célpontokat. Nagy innovációs sikert képvisel az a fejlemény is, hogy a Ġadr -1 a régi típusú, folyékony üzemanyag-meghajtású rakétával szemben a Saġīl már a korszerűbb szilárd hajtóanyagú rakéták közé sorolható.¹⁰⁷ A szilárd hajtóanyag alkalmazása lehetővé teszi a gyorsabb kilövést, – mivel a rakétát nem kell hosszú ideig üzemanyaggal feltölteni – megkönnyíti a szállítást és növeli a fegyver hatósugarát, ezért jelenleg a Saġīl rakéták számítanak a legmodernebb iráni rakétatechnológiai újításnak. Annyi bizonyos, hogy a Ġadr -1 és a Saġīl rakéták hadrendbe állítását követően közvetlenné válna Izrael fenyegetettsége, így nem véletlen, hogy Tel-Aviv többször kilátásba helyezte a preventív légibombázást..¹⁰⁸

A pārcīni rakétafejlesztési programnak alapvetően két célja van. Elsősorban a messzebb hordó rakéták kifejlesztésével egyértelműen javulnának a perzsa állam védelmi képességei egy esetleges, az öböl térségéből érkező amerikai támadással szemben, ugyanis a nagyobb hatósugarú iráni rakéták a partoktól távolabb tartanak az ellenséges flottát. Ebben az esetben az iráni védelemnek nagyobb esélye lenne, hogy az amerikai csatahajókról kilőtt föld-föld rakétákat - melyeknek az iráni rakéták megnövelt hatósugara miatt nagyobb távolságot kellene megtenniük—föld-levegő rakétákkal hatástalanítsák a detonáció előtt. Természetesen ez a stratégia egy fegyverkezési versenyt vált ki, melynek során mindkét fél a hatósugar növelésére törekszik, bár Teherán szempontjából az is elégséges, ha megfelelő távolságon kívül tudhatja az ellenséges flottát. A rakétafejlesztések második célja Irán regionális szövetségesi törekvéseiben keresendő, melyben alapvetően Szíria, a libanoni Ĥizb Allah és a palesztin Hamasz érintett. Teherán a szövetségeit egy

¹⁰⁵ http://www.missilethreat.com/missiles-of-the-world/id.180/missile_detail.asp (letöltés ideje: 2012.10.16.)

¹⁰⁶ http://www.missilethreat.com/missiles-of-the-world/id.107/missile_detail.asp (letöltés ideje: 2012.10.16.)

¹⁰⁷ http://www.missilethreat.com/missiles-of-the-world/id.41/missile_detail.asp (letöltés ideje: 2012.10.16.)

¹⁰⁸ http://www.missilethreat.com/missiles-of-the-world/id.192/missile_detail.asp (letöltés ideje: 2012.10.16.)

esetleges izraeli fenyegetéssel szemben leghatékonyabban úgy tudná megvédeni, ha rakétákat szállítana a számukra, így azokat már nem Iránból, hanem az Izrael térszomszédságában lévő területekről lehetne kilőni, mely a rövid távolság miatt lehetetlenné tenné Tel-Aviv számára, hogy föld-levegő rakétákkal hatástalanítsák az élesített tölteteket, főleg akkor, ha a rakétákat alacsony magasságból lövik ki. Teheránból egy esetleges rakétatámadás a jóval nagyobb távolság miatt minden bizonnyal nem tudna áthatolni az izraeli rakétavédelmi pajzson, ezért ehelyett nagyobb figyelmet fordítanak a regionális szövetségeseikkel történő együttműködésre, melynek következményeként Teherán nagyban javíthat a zsarolási potenciálján. Így nem véletlen, hogy az Irán és szövetségesei által támasztott kihívás miatt Izrael fokozottan fenyegetettnek érzi magát.

7.2 Izraeli merényletek iráni tudósok ellen és a cybertámadások

Miközben az ENSZ és az Európai Unió szankciók kivetésével igyekezett gátat szabni az urándúsítási törekvéseknek, addig Izrael a légitámadással való fenyegetés mellett előre kitervelt merényleteket hajtott végre iráni atomtudósok ellen a Moszad segítségével. Ezeknek az akcióknak az volt a céljuk, hogy az iráni atomprogram számára stratégiaiilag meghatározó „szürkeállományra” mérjenek csapást, mellyel közvetlen módon lehet szabotálni a nukleáris programot. Az iráni vádak szerint a merényletek végrehajtói – akik között a People’s Mujahedin of Iran emigráns terrorszervezet tagjait is feltételezték – a Moszad titkos bázisain céltudatosan képezték ki a különböző robbanóanyagok elhelyezésére, élesítésére és alkalmazására.¹⁰⁹ Izrael mindvégig tagadta az irániak vádaskodásait, de 2012 augusztusában, az iráni televízióban tizennégy gyanúsított vallomása - fényképekkel alátámasztva - bizonyította a Moszad titkos kiképzéseit és a merényleteket, melyekben 2010 óta összesen öt atomtudós vesztette életét.¹¹⁰

Az első áldozat Mas‘ūd ‘Alī Moḥammadī, a teheráni egyetem adjunktusa volt, akivel 2010. január 12-én otthona előtt munkába menet végezett a motorbiciklijébe rejtett pokolgép. Ugyanabban az évben november 29-én a Moszad kettős merényletet hajtott végre Mağīd Šahryārī professzor és Dr. Fereydūn ‘Abbāsī ellen. Kettejük közül csak

¹⁰⁹ A People’s Mujahedin of Iran emigráns szervezetet az Egyesült Államok 2012. szeptember 21-én vette le a terrorszervezetek listájáról, mivel úgy ítélték meg, hogy a szervezet felfüggesztette terrorista tevékenységeit.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9559111/US-removes-Iranian-group-from-terror-list.html> (letöltés ideje: 2012.10.25.)

<http://rockcenter.nbcnews.com/news/2012/02/09/10354553-israel-teams-with-terror-group-to-kill-irans-nuclear-scientists-us-officials-tell-nbc-news?lite> (letöltés ideje: 2012.10.20.)

¹¹⁰ <http://www.guardian.co.uk/world/2012/aug/06/iranians-confess-nuclear-scientist-murders> (letöltés ideje: 2012.10.20.)

‘Abbāsīnak sikerült súlyos sérülésekkel túlélnie a gyilkossági kísérletet, Šahryārī azonban életét vesztette az autójához rögzített mágnesbomba okozta robbanásban.¹¹¹ A merényletek következő áldozata a harmincöt éves Daryūš Reżāīneżād volt, akit 2011. július 23-án lőttek le a lakása előtt. Később azonban kiderült, hogy az atomtudósnak tartott Reżāīneżād valódi foglalkozása mérnök volt, így a Moszad téves információk alapján hajtotta végre az akciót.¹¹² Az ötödik áldozat a harminckét éves Muşţafa Aḥmadī Rōšān akadémikus volt, aki a naţanzi urándúsítóban dolgozott. 2012. január 11-én, amikor sofőrjével együtt autóban ültek, két motorkerékpáros merénylő észrevétlenül mágnesbombát helyezett el Rōšān járművén. A detonáció nem volt nagy – a gépjármű is egyben maradt – de arra éppen elégségesnek bizonyult, hogy végezzen a célszeméllyel.¹¹³ A januári merényletet követően nem került sor további titkosszolgálati akcióra, mivel Izrael nagymértékben rontotta az eddig sem fényes renoméját, nem csak az iráni társadalomban, hanem a nyugati államok szemében is.

Az atomtudósok likvidálása mellett 2010-ben Izrael közreműködött az Egyesült Államokkal a Stuxnet cybervírus kifejlesztésében és alkalmazásában is. A Stuxnetet alapvetően ipari komplexumok elleni csapásmérésre tervezték, hogy javíthatatlan károkat okozzon a gyártósorok gépállományában. 2010 nyarán a német informatikus, Ralph Langer fedezte fel ezt a rendkívül fejlett cybervírust, mely a későbbi vizsgálatok szerint az ötezerből ezer centrifugát tett használhatatlanná a naţanzi urándúsítóban. A kívánt hatását a Stuxnet úgy érte el, hogy drasztikusan megnövelte a centrifugák fordulatszámát, így gyakorlatilag leégette az azokat meghajtó motorokat. Langer állítása szerint a vírus legalább két évvel vetette vissza az iráni nukleáris programot.¹¹⁴

2011 novemberében ismét cybertámadás érte Iránt. Ezúttal a Duqu vírus fertőzte meg az iráni cégek számítógépeit és szervereit, azonban az iráni informatikusok hamar kifejlesztették a Duqut hatástalanító szoftvert, így a vírus nem okozott nagy károkat. A szakértők szerint a Duqu hasonló károkat okozhat, mint a Stuxnet, csak azzal a különbséggel, hogy a Duqu alapvetően a Stuxnet bevetése előtt készíti elő a továbbiakban támadni kívánt informatikai területeket.¹¹⁵

¹¹¹ <http://www.presstv.ir/detail/2012/08/01/253810/iran-to-air-scientists-killers-confessions/>

(letöltés ideje: 2012.10.20.) Fél évvel később 2011. február 13-án ‘Abbāsīt nevezték ki az Iráni Atomenergiai Ügynökség elnökének.

¹¹² <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14263126> (letöltés ideje: 2012.10.20.)

¹¹³ <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16501566> (letöltés ideje: 2012.10.20.)

¹¹⁴ <http://www.jpost.com/Defense/Article.aspx?id=200843> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

¹¹⁵ <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/iran-admits-to-facing-attack-by-new-duqu-computer-virus-1.395370> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

A következő támadásra 2012 májusában került sor, amikor a Flame vírus az iráni politikai vezetés informatikai hálózatát és számítógépeit megtámadva több adatot törölt azok memóriájából. A Flame cybervírust alapvetően nemcsak destruktív célokra, hanem információgyűjtésre is tervezték, ezért még arra is alkalmas, hogy a számítógép környezetének hangjait rögzítse, ha a fertőzött géphez mikrofont csatlakoztatnak, így a Flame modern lehallgató-rendszerként is értelmezhető.¹¹⁶

Irán a támadásokra reagálva a lehető legtöbb szerverét lekötötte a globális hálózatokról és azokat szigorú felügyelet alá vonta, továbbá 2012 elejétől amerikai gazdasági társaságok és bankok ellen indított cybertámadásokat államilag finanszírozott hackercsoportok segítségével. A kezdetekben azoknak az amerikai bankoknak támadták meg az internetes oldalát, melyek a szankcióknak megfelelően megtagadták az Iránnal folytatott tranzakciókat, de 2012 nyarán már a Közel-Kelet nyugati érdekeltségű olajcégeinek szervereit is megtámadta a Qassam Cyber Fighters nevű hackercsoport, amit a Teheráni kormányzat aktívan támogat. A Qassam Cyber Fighters 2012 októberében a nagy botrányt kiváltott Mohamed filmre válaszul két vezető amerikai bank, a Capital One és a BB&T weblapját tette használhatatlanná, aminek következményeként órákig szünetelt a bankok internetes elérhetősége.¹¹⁷

Habár a problémákat sikerült elhárítani, azonban az a tényt bizonyítást nyert, hogy az USA jelenleg sokkal kiszolgáltatottabbá vált a cybertámadásokkal szemben, annak ellenére, hogy évi 3 milliárd dollárt költenek a cybervédelemre.¹¹⁸

8.0. A szankciók gazdasági hatásai

A 2006 óta életbe léptetett ENSZ és uniós szankciók érzékenyen érintették az iráni gazdaságot, és helyettesítési problémákkal szembesítették Irán nagyobb európai - Olaszország, Görögország és Spanyolország – és ázsiai – Törökország, Japán, Kína, India, Dél-Korea, - kereskedelmi partnereit, mivel a szankciók értelmében tiltottá vált az Iránnal folytatott kőolaj-kereskedelem. A szigorúan felügyelt rendeletek miatt 2007 óta folyamatosan csökkent az iráni kőolajexport volumene, de minden igyekezet ellenére az iráni kőolaj-kitermelés szintje 2011-ig folyamatosan stagnált, csak 2011 májusától kezdett

¹¹⁶ <http://www.certcc.ir/index.php?name=news&file=article&sid=1894>

(letöltés ideje: 2012.10.21.)

¹¹⁷ http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444592704578063063201649282.html#articleTabs_article
(letöltés ideje: 2012.10.25.)

http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444592704578063063201649282.html#articleTabs_article
(letöltés ideje: 2012.10.21.)

csökkenni, de kisebb mértékben, mint az export, így a fennmaradó kőolaj-kapacitásokat a belföldi fogyasztásban tudták hasznosítani, melynek segítségével mérsékelhették a kőolaj-kitermelés színvonalának csökkenését.¹¹⁹ Az iszlám köztársaság szorult helyzetében egyedüli segítséget csak a terjeszkedő ázsiai gazdaságok nyújthattak, ugyanis számukra rövidtávon nehezen lenne megvalósítható az iráni kőolajexport máshonnan történő helyettesítése a nagy volumenű exportmennyiség miatt. Azonban ezekre az országokra ugyanúgy vonatkoznak az ENSZ BT szankciói, azzal a különbséggel, hogy az energiaár-robbanás – melyet az iráni szállítmányok azonnali letiltása idézne elő - elkerülése végett felmentést kaptak a szankciók azonnali alkalmazása alól, hogy lépésenként sikerüljön megvalósítaniuk az iráni kőolaj teljes helyettesíthetőségét. Mindennek ellenére a legtöbb közülük az ENSZ szankciók negligálásával kereskedelmi egyezményeket kötött Teheránnal, így az Iráni Iszlám Köztársaság mérsékelni tudta a nyugati bevételek kiesését. Ezen felül - az iráni kőolaj nehéz helyettesíthetősége mellett - az a tény is a Teheránnal folytatott kereskedelem fenntartására sarkalta az ázsiai gazdaságokat, hogy a szorult helyzetben lévő Iránból mindenféleképpen kedvezőbb feltételek mellett s ráadásul olcsóbban is tudnak kőolajat importálni, ami miatt még inkább ragaszkodnak a perzsa állam energiaforrásaihoz.¹²⁰ Ugyanakkor akadtak olyan országok is, akik az ENSZ szankciókhoz igazodva korlátozni kezdték az iráni kőolaj-kereskedelmet; 2012 januárjában Japán – aki korábban kereskedelmi megállapodást kötött Teheránnal – bejelentette, hogy mérsékelni akarja a gazdasága 10 százalékos, iráni kőolajtól való függését, valamint hogy tiltólistára helyezett több iráni kereskedelmi bankot, majd ezt követően szeptemberben Dél-Koreai is kihirdette annak a 102 iráni cégnek és 24 magánszemélynek a nevét, akikkel a dél-koreaiak nem köthetnek üzletet. Habár a két ázsiai ország döntésükkel nem függesztették fel az Iránnal folytatott kereskedelmet, de eltökélték magukat amellest, hogy a 26 százalékos részesedésüket az iráni kőolajexportban drasztikusan csökkenteni fogják.¹²¹ Végül 2012 júliusára Japán teljes mértékben beszüntette, a Teheránnal folytatott kőolaj-kereskedelmet, de a következő hónapokban újabb szállítmányokat rendelt, s augusztusban

¹¹⁹ <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=IR&trk=r#ng> (letöltés ideje: 2012.10.26.)

¹²⁰ <http://www.payvand.com/news/11/apr/1019.html> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

<http://www.statista.com/statistics/216299/iranian-crude-oil-exports-to-europe/> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

A 2010-es szankciók életbeléptetése előtt Irán az Unió ötödik legnagyobb olajexportőrének számított. Olaszországba 185, Spanyolországba 161, Görögországba 103, Franciaországba 58 ezer hordó kőolajat szállított még 2011 szeptemberében is. Kínába 550, Japánba 327 és Indiába 310 ezer hordót szállított naponta.

<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ir&v=95> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

¹²¹ http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2012/09/19/igy_fojt_meg_a_zoldhasu_szornyeteg/ (letöltés ideje: 2012.10.26)

már 101 ezer hordót szállított számára a perzsa állam. Ez csupán töredéke a 2011. februári csúcspontnak - amikor 471 ezer hordót exportáltak naponta – de jól mutatja, hogy Tokió még nem mondott le véglegesen az iráni energiaforrásokról. Dél-Korea egy hónappal később, 2012 augusztusában nullázta az Iránnal folytatott kőolaj-kereskedelmet, s Japánnal ellentétben azt napjainkig sem indította újra.¹²²

A 2007 óta folyamatosan kieső kőolajbevételek súlyos gazdasági és társadalmi problémákat okoztak, ugyanis ezek fedezik ország valutatartalékainak 80 és a költségvetési bevételek 60 százalékát.¹²³ Ebből a szükséghelyzetből kiindulva 2010-től kezdve Aḥmadīneżād fokozatosan csökkenteni kezdte a gázolajra és alapvető élelmiszerekre fordított állami támogatásokat a kiosztott kvóták lefaragásával, így 2010-ben sikerült 60-100 milliárd dollárnyi megtakarítást végrehajtani. Ez a kormányzati intézkedés drasztikusan növelte a társadalmi elégedetlenséget, ami csak tovább fokozta a 2009-es elnökválasztások után kitört felkelések intenzitását.¹²⁴ Az iráni kőolajbevételek legutóbb 2012. július 1-én zuhantak jelentős mértékben, amikor az uniós tagállamok beszüntették az Iránból érkező kőolajimportot. Az Európai Unió szankcióinak következményeként a perzsa állam újabb 45-50 milliárd dollárnyi bevételtől esett el, melynek pótlását Teherán megmaradt négy fő kereskedelmi partnere - Japán, Dél-Korea, Kína és India – sem tudja biztosítani, főleg úgy, hogy 2012 júniusától Kína is jelentős mértékben csökkentette az iráni kőolajszállítmányok mennyiségét.¹²⁵

Ebben a szűkös gazdasági helyzetben az iráni valuta, a reyāl 2011 augusztusától folyamatos folyamatosan értékelődik le az amerikai dollárral szemben.¹²⁶ Mivel a szankciók megtiltották az iráni kereskedelmi bankokkal és a központi bankkal folytatott tranzakciókat, valamint felfüggesztették a kőolaj-kereskedelmet, ezért a teheráni jegybank devizakészletei súlyosan kimerültek. A Nemzetközi Valutaalap 2011-es prognoszticája szerint Irán 106 milliárd dollár értékben rendelkezett devizatartalékokkal, ami összesen 13 hónapnyi importszükségletet fedez. Mára ez az összeg a gazdasági és pénzügyi szankcióknak köszönhetően 50-70 milliárd dollár köré csökkent. A hiányzó

¹²² <http://rhgroup.net/interactive/iran-oil-desk-mm.php?chartmiddle=ipm> (letöltés ideje: 2012.10.26)

¹²³ <http://edition.presstv.ir/detail/130736.html> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

¹²⁴ A 2009-es iráni elnökválasztás után utcai tüntetések és lázongások törtek ki, mivel Aḥmadīneżādöt választási csalással vádolták. Az események hivatalosan 15 halálos áldozatot követeltek, de a börtönökben a későbbiek során több tüntetőt kivégeztek. http://hvg.hu/vilag/20091228_teheran_iran (letöltés ideje: 2012.10.26.)

http://www.theodora.com/wfbcurent/iran/iran_economy.html (letöltés ideje: 2012.10.21.)

¹²⁵ http://hvg.hu/gazdasag/20121001_rial_dollar_zuhanas_arfolyam (letöltés ideje: 2012.10.21.)

<http://rhgroup.net/interactive/iran-oil-desk-mm.php?chartmiddle=ipm> (letöltés ideje: 2012.10.27.)

¹²⁶ <http://rhgroup.net/interactive/iran-oil-desk-mm.php?chartmiddle=ipm> (letöltés ideje: 2012.10.27.)

dollártartalékokat csak illegális úton, az Afganisztánban és Irakban működtetett iráni csempészhálózatok segítségével lehet minimális mértékben pótolni.¹²⁷ A devizatartalékok nagyarányú visszaesésének köszönhetően csak nehezen lehet dollárhoz jutni, ezért a reyāl reyālnek kéttípusú árfolyama alakult ki; a hivatalos és a (fekete)piaci. A hivatalos, a bankok által jegyzett árfolyam alapvetően stabilnak tekinthető, jelenleg 12269 reyāl/dollár szinten áll. Azonban a piaci árfolyam ennél sokkal volatilisabb, mivel a devizahiány folyamatosan felértékeli a dollárt a reyállal szemben. Az iráni valuta árfolyama 2011 szeptemberében még 11460 reyāl/dollár árfolyamon mozgott, de egy év alatt több mint 100 százalékos inflálódott, így 2012. szeptember végére 29600 reyāl/dollár árfolyamra esett vissza.¹²⁸ A teheráni kormányzat úgy igyekezett javítani a helyzeten, hogy az megtiltotta az importvállalkozások számára a jegybanknál hivatalos árfolyamon történő devizavásárlást, ehelyett pénzváltóközpontokat hozott létre, ahol a vállalkozások piaci árfolyamnál 2 százalékkal alacsonyabb szinten értékesíthetik áruikat. Ettől a lépéstől az árfolyam-stabilitás megteremtését várták, de ennek ellenére 2012. október 1-én 17 százalékkal, a 32500 reyāl/dollár szintre zuhant az iráni valuta értéke, mivel a piachoz indexált árfolyam azt az üzenetet közvetítette a külföld számára, hogy már a kiváltságos iráni vállalkozások is csak a piaci árakhoz kötött árfolyamon tudnak dollárhoz jutni.¹²⁹ Az októberi 17 százalékos értékvesztést beleszámolva összességében - csak ebben - az éven az iráni valuta 75 százalékkal értékelődött le a dollárhoz képest. A reyāl zuhanása amellet, hogy a szankciók alá nem tartozó iráni exportvállalatokat jobb helyzetbe hozta, addig a legtöbb importorientált cégnél csőd közeli helyzetet eredményezett, akiknek az ügyfeleik több milliárd dollárt veszítettek el egy nap leforgása alatt.¹³⁰

9.0. Konklúzió és külpolitikai következtetések

A nyugati nagyhatalmak politikai tevékenysége által előidézett kritikus gazdasági helyzet ellenére is úgy tűnik, hogy a szankciók az iráni gazdaság megszorításán túl nem tudják elérni fő céljukat; az urándúsítás felfüggesztését és a titkos nukleáris komplexumok Nemzetközi Atomenergiai Ügynökséggel történő ellenőrzését. Bármilyen nehéz helyzetbe is került gazdaságilag az eddigiek során az iráni kormányzat, akárhány atomtudóssal is végzett a Moszad, Teherán nem változtatott a hozzáállásán. Éppen ellenkezőleg, Maḥmūd

¹²⁷ <http://www.manilatimes.net/index.php/opinion/32725-iran-s-depreciation-of-the-rial>

(letöltés ideje: 2012.10.27.)

¹²⁸ <http://rhgroup.net/interactive/iran-oil-desk-mm.php?chartmiddle=ipm> (letöltés ideje: 2012.10.27.)

¹²⁹ http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/KK06Ak02.html (letöltés ideje: 2012.10.27.)

¹³⁰ http://hvg.hu/gazdasag/20121001_rial_dollar_zuhanas_arfolyam (letöltés ideje: 2012.10.27.)

Aḥmadīneżād a legvégsőkig kiállt a békés célú urándúsítási jogosultságok mellett, amit a nemzetközi ellenőröknek eddig sem sikerült véglegesen megcáfolniuk, bizonyítva a nukleáris fegyverkezés fennállását.

De valóban a nukleáris tömegpusztító fegyverek kiépítését szolgálják az iráni atomprogram kutatásai és fejlesztései? Úgy gondolom, hogy a jelenlegi helyzetben ezt a kérdést, a NAÜ rendelkezésre álló információi mellett nem lehet sem végérvényesen cáfolni, sem bizonyítani.

Az bizonyos, hogy a P5+1 tárgyalások elhúzása, az urándúsítási tevékenységek fenntartása és a rakétafejlesztések már önmagukban bizonytalanságot gerjesztenek a nemzetközi közösségen belül. A helyzetet csak súlyosbítja, hogy Teherán nincs elkötelezve a NAÜ részletesebb informálása mellett, valamint a nukleáris fejlesztéseket is igyekszik titokban tartani, s ezért sokan úgy vélik, hogy miközben Aḥmadīneżād a tárgyalóasztalnál időhúzásra játszik, a földalatti komplexumokban nukleáris fegyvereket fejleszt és a közeljövőben tudósai elő is állítják az ország nukleáris arzenálját. Véleményem szerint ennek az álláspontnak a fejlesztésekre vonatkozó részét a 2012. szeptemberi és októberi fejlemények mindenképpen alátámasztják, de a nukleáris fegyverzet jelenlegi kiépítését éppen, hogy cáfolják.

2012 szeptemberében elterjedt a hír, hogy a 19,75 százalékos uránt az iráni atomtudósok tovább dúsíthatják 50-60, esetleg 90 százalékos szintre, amit nukleáris meghajtású kereskedelmi- és hadihajókban, valamint tengeralattjárókban használnának fel hajtóanyagként. Ez a fejlemény még tovább erősítette a földalatti komplexumokban zajló nukleáris fegyverkezés gyanúját, mivel a 90 százalékos dúsítottságú urán nem csak a tengeralattjárókban lehetne alkalmazható, hanem a meglévő iráni technológia segítségével atombomba gyártására is hasznosítható lenne. Annak ellenére, hogy szeptember 19-én ‘Abbāsī személyesen biztosította Yukija Amanot, a NAÜ főtitkárát, hogy Irán nem fogja 20 százalék fölé dúsítani uránkészleteit, ez a kijelentés meglehetősen kétségesnek számított, mivel a Mağles még a nyár folyamán határozottan kiállt a nukleáris meghajtású kereskedelmi és hadiflotta létrehozása mellett.¹³¹ Az iráni törvényhozás álláspontja stratégiai szempontból teljes mértékben érthető, mivel egy nukleáris hajóhad birtoklása nagyban javítaná az iszlám köztársaság katonai potenciálját s védelmi képességeit a Perzsa-öböl térségében, ami alapvetően megegyezik a pārcīni rakéta-program céljaival is.

¹³¹ http://atv.hu/kulfold/20120928_memri_iran_90_szazalekosra_dusitna_az_urant_atomtengeralattjarokhoz (letöltés ideje: 2012.10.21.)

Október elején azonban az iráni nukleáris fegyverkezést fenyegetése mérséklődött, amikor a teheráni kormányzat az összesen 190 kg 19,75 százalékos LEU készleteinek egyharmadát, mintegy 71 kilogrammot urándioxid porrá alakított egészségügyi felhasználás céljából.¹³² Ahogyan azt a fentiekben is említettem, Iránnak a békés célú nukleáris program fenntartásához nem volt szüksége ekkora mennyiségű 19,75 százalékos uránra, így a készletek egyharmadától viszonylag könnyen válhatott meg.

Habár a megmaradt tartalékokat még mindig tovább dúsíthatják atombomba kifejlesztésére, de ez kevésbé valószínű. Véleményem szerint a 71 kilogramm LEU átalakítása nem a tömegpusztító fegyverek előállítását támasztja alá, ugyanis ha Teheránnak a közeljövőben szüksége lenne egy nukleáris arzenálra, akkor nem mondott volna le a 19,75 százalékos LEU készletek egyharmadáról, amit több éven keresztül és nagy anyagi ráfordítások árán állított elő Națanban. A megmaradt LEU tartalékok arra viszont bőven elégségesek, hogy további dúsítási kísérleteket végezzenek velük, így újabb ismeretekre tehetnek szert az iráni atomtudósok, s ezzel egyre közelebb kerülhetnek az atombomba megépítéséhez szükséges technológiai és tudásbeli háttérismeret, a know how teljes elsajátításához.

Az atommeghajtású flotta létrehozása, a fenntartott urándúsítási folyamatok, a rakétafejlesztések és az új nukleáris technológiák adaptálása arra enged következtetni, hogy az Iráni Iszlám Köztársaság csak birtokolni akarja mindazokat az alapanyagokat és technológiákat – egy szóval a know how ismereteket - melyekkel rövid időn belül nukleáris fegyverzetet tudna előállítani, és éppen emiatt nem a nukleáris arzenál azonnali megépítésére törekszik. Alapvetően ez a helyzet teljes mértékben megfelelne a perzsa állam számára, mivel a nukleáris know how úgy biztosít védelmet az izraeli és az amerikai fenyegetéssel szemben a különböző hadászati és biztonságpolitikai területeken, hogy közben Teheránnak nem kell az atombomba költséges gyártási eljárásába belekezdenie.

Az elkövetkező időszakban, ebben a folyamatban a hadiflotta-fejlesztés kitűnő „fedő szerepet” játszhatna, amire hivatkozva Irán 90 százalékos HEU-t állíthatna elő, mely egyaránt megfelelő lenne az atom-tengeralattjáró meghajtásához, valamint a nukleáris töltetek végszükség esetén történő létrehozásához, melyek az iráni rakétákra szerelve azonnal atombombaként tudnának funkcionálni.

¹³²<http://www.origo.hu/nagyvilag/20121007-iran-orvosi-celra-feldolgoztatta-dusitott-urankeszleteinek-harmadat.html> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

A kérdés csupán az, hogy a közel-keleti térség hatalmai - kiváltképp Izrael - hagyni fogják-e, hogy Irán eljusson ebbe a fázisba, vagy pedig további gazdasági, vagy végső esetben katonai beavatkozást alkalmaznak. Izrael - akit a leginkább fenyegetne egy iráni atombomba létrehozása – mutatkozik a legeltökéltebbnek a katonai támadás mellett, mivel a tapasztalatok azt mutatták, hogy a tárgyalásokkal Irán csupán az időt húzta, mialatt tovább bővítette nukleáris kapacitásait.¹³³

Az izraeli miniszterelnök eltökéltségének ellenére a légitámadás tervét Barack Obama, az Egyesült Államok demokrata elnöke elutasította. Egyrészt ő még a diplomáciai megoldások híve, másrészt pedig alapvetően kétséges, hogy az izraeli légibombázások mekkora károkat tudnának okozni az iráni földalatti nukleáris objektumokban, így a támadás lehetősége ideiglenesen lekerült a napirendről.¹³⁴

Mivel 2012. november 6-án az amerikai elnökválasztásokat ismét a demokrata Obama nyerte meg, nagyon valószínű, hogy az általa képviselt válságkezelési módszereket fogják alkalmazni Teheránnal szemben.¹³⁵ Azonban az utóbbi hetekben olyan vélemények is napvilágot láttak, melyek azt állították, hogy Obama csak a kellő időre vár, hogy esetleges újraválasztását követően 2013 januárjában Izraellel karöltve támadást intézzon Irán ellen.¹³⁶ Véleményem szerint ez utóbbi lehetőség kevésbé valószínűbb, mivel az iráni védelmi potenciálok és földrajzi viszonyok sokkal nehezebb feladat elé állítanák a nyugati hatalmak hadseregeit, mint 2003-ban Irakban. Még ha sikerülne is megszállni az ország területét, Irán esetében a nyugati típusú béketeremtő konszolidációs folyamat úgyis kudarcot vallana a markáns kulturális és társadalmi különbségek miatt, s ebből kifolyóan a társadalom pacifikálása helyett válsághelyzetet és növekvő nyugatellenességet idéznének elő, mely egyáltalán nem áll az Egyesült Államok és szövetségeseinek érdekében.

Ezért sokkal realisabbnak tartom, hogy az amerikai fegyver-lobbival szembemenve Washington továbbra is a szankcionálás politikáját választva "kiéhezteti" az iráni gazdaságot és társadalmat. A szankcionálási politikának a gyümölcse - az októberi inflációs és reálgazdasági adatok fényében - úgy tűnik, kezd beérni, s Iránnak a drasztikusan romló helyzetében inkább előbb, mint utóbb megegyezésre kell elszánnia magát a nukleáris programját illetően. Hogy ez mikor fog bekövetkezni, azt senki sem tudja megmondani, de jelenlegi helyzetében az iráni gazdaság hosszú távon

¹³³ <http://www.christianpost.com/news/israel-threatens-an-attack-on-iran-60413/> (letöltés ideje: 2012.11.06.)

¹³⁴ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/02/us-heading-war-iran-obama> (letöltés ideje: 2012.11.06.)

¹³⁵ <http://www.businessweek.com/news/2012-10-22/48-percent-say-obama-won-40-percent-say-romney-won-in-cnn-poll> (letöltés ideje: 2012.11.07.)

¹³⁶ <http://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/09/30/if-obama-gets-second-term-israels-january-attack-on-iran-looms-large/> (letöltés ideje: 2012.11.07.)

fenntarthatatlanná vált, ezért a nukleáris egyezmény tető alá hozása Teherán számára megkerülhetetlen.

Bibliográfia

Könyvek, tanulmányok, folyóiratok

1. Asia Times, Kaveh L Afrasiabi: Iran looks to Argentina for nuclear fuel, 2011.11.06., http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/KK06Ak02.html, (letöltés ideje: 2012.10.27)
2. Center for Energy and Security Studies, Anton Khlopkov and Anna Lutkova: The Bushehr NPP: Why did it take so long?, 2011.08.21., <http://ceness-russia.org/data/doc/TheBushehrNPP-WhyDidItTakeSoLong.pdf>, (letöltés ideje: 2012.09.27.)
3. Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institute of International Studies: Military Industries in the Islamic Republic of Iran: An Assessment of the Defense Industries Organization, 1996, <http://cns.miis.edu/reports/pdfs/9707iran.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
4. Common Dreams, Barbara Borst: Depleted Uranium Arms Pose Risk to Troops, Residents, 2003.06.15., <http://www.commondreams.org/headlines03/0615-01.htm>, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
5. Cosmos Magazin, Tim Dean: Uranium Enrichment: How to make an atomic bomb?, 2006.08.22., <http://www.cosmosmagazine.com/news/579/uranium-enrichment-how-make-atomic-bomb>, (letöltés ideje: 2012.09.21.)
6. Council on Foreign Relations, Greg Bruno: Iran's Nuclear Program, 2010.03.10, <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811> (letöltés ideje: 2012.11.05)
7. Crowell Morning, The EU's New Iran Sanctions Regulation, 2010.10.28., <http://www.crowell.com/NewsEvents/AlertsNewsletters/International-Trade-Bulletin/The-EUs-New-Iran-Sanctions-Regulation>, (letöltés ideje: 2012.10.18.)
8. CRS Report for Congress, Kenneth Katzman: The Iran-Libya Sanctions Act (ILSA), 2006.04.03, <http://fpc.state.gov/documents/organization/64937.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.24.)
9. Executive Intelligence Review, Jeffry Steinberg: Backlash Builds Against Cheney's Guns of August', 2005.08.12.,

- http://www.larouchepub.com/other/2005/3232vs_cheney_war.html, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
10. Forbes, Peter Cohan: If Obama Gets Second Term, Israel's January Attack on Iran Looms Large, 2012.09.30., <http://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/09/30/if-obama-gets-second-term-israels-january-attack-on-iran-looms-large/>, (letöltés ideje: 2012.11.07.)
 11. Global Research, Michel Chossudovsky: Planned US – Israeli Attack on Iran, 2005.05.01., <http://www.globalresearch.ca/articles/CHO505A.html>, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
 12. Gömöri Endre, Irán, egy amerikai modell bukása, Kossuth Könyvkiadó 1979.
 13. Haaretz, Yossi Melman: Iran admits to facing attack by new 'Duqu' computer virus, 2011.11.13., <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/iran-admits-to-facing-attack-by-new-duqu-computer-virus-1.395370>, (letöltés ideje: 2012.10.21.)
 14. House of Commons Library, The Islamic Republic of Iran: An Introduction, 2009.12.11., www.parliament.uk/briefing-papers/RP09-92.pdf, (letöltés ideje: 2012.09.16.)
 15. HVG: Óriásit zuhant az iráni rial árfolyama a dollárhoz képest, 2012.10.01., http://hvg.hu/gazdasag/20121001_rial_dollar_zuhanas_arfolyam, (letöltés ideje: 2012.10.21)
 16. HVG: Tizenöt halálos áldozata van az iráni összecsapásoknak, 2009.12.28., http://hvg.hu/vilag/20091228_teheran_iran, (letöltés ideje: 2012.10.26)
 17. Index, Kircsi András: Irán a dollár fojtásában, 2012.09.19., http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2012/09/19/igy_fojt_meg_a_zoldhasu_szornyeteget/, (letöltés ideje: 2012.10.26)
 18. Institute for Science and International Security, David Albright and Christina Walrond: Iranian Production of 19.75 Percent Enriched Uranium: Beyond Its Realistic Needs, 2012.06.15., http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Twenty_percent_production_15June2012.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.14.)
 19. Institute for Science and International Security, Timeline (1967-1993): Christina Walrond: Argentine low-enriched uranium at Teheran research reactor, 2009.10.07., http://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/Tehran_reactor_timeline.pdf (letöltés ideje: 2012.09.17.)
 20. Iran Chamber Society, Younes Persa Benab: The origin and development of imperialist contention in Iran; 1884-1921, http://www.iranchamber.com/history/articles/origin_development_imperialist_contention_iran4.php (letöltés ideje: 2012.09.21.)
 21. Jerusalem Center for Public Affairs, Robert O. Freedman: Russia, Iran and the Nuclear Question: The Putin Record, 2006.07.02., <http://jcpa.org/jl/vp544.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.06.)
 22. John Farndon: Merre tart Irán – Félelmek és tények, HVG Kiadó ZRT. 2006.
 23. Mail Online, Michael Burleigh: Why I'm convinced Israel will bomb Iran in weeks: Netanyahu is running out of patience and is 'closer than ever' to launching a strike, 2012.08.24., <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2193246/Why-Im-convinced-Israel-bomb-Iran-weeks-Netanyahu-running-patience-closer-launching-strike.html>, (letöltés ideje: 2012.10.27)
 24. Payvand Iran News, Moj News: Eurostat: Iran, the 5th Crude Oil Supplier to EU in 2010, 2011.02.04., <http://www.payvand.com/news/11/apr/1019.html>, (letöltés ideje: 2012.10.21)

25. Payvand Iran News, Muhammad Sahimi: Iran Nuclear Energy Program, Part IV., 2005.09.09. <http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html>, (letöltés ideje: 2012.10.29.)
26. Payvand Iran News, Muhammad Sahimi: Iran Nuclear Energy Program, Part VI., 2005.09.09., <http://www.payvand.com/news/05/sep/1070.html>, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
27. Rock Center, Richard Engel and Robert Windrem: Israel teams with terror group to kill Iran's nuclear scientists, 2012.02.09., http://rockcenter.nbcnews.com/_news/2012/02/09/10354553-israel-teams-with-terror-group-to-kill-irans-nuclear-scientists-us-officials-tell-nbc-news?lite, (letöltés ideje: 2012.10.20.)
28. P5+1: Elements if a proposal to Iran as approved on 1 June 2006 at the meeting in Vienna, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/90569.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
29. Rock Center, Richard Engel and Robert Windrem: Israel teams with terror group to kill Iran's nuclear scientists, 2012.02.09., http://rockcenter.nbcnews.com/_news/2012/02/09/10354553-israel-teams-with-terror-group-to-kill-irans-nuclear-scientists-us-officials-tell-nbc-news?lite, (letöltés ideje: 2012.10.20.)
30. Stockholm International Peace Research Institute: Uranium Enrichment and Nuclear Weapon Proliferation, 1983, Taylor & Francis Ltd, London and New York, <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI83Krass/SIPRI83Krass01.pdf>, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
31. Teheran Bureau, Muhammad Sahimi: Comment | IAEA Iran Report: Little New except Reduced Bomb-Making Capacity, 2012.09.03, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2012/09/comment-iaea-iran-report-little-new-except-reduced-bomb-making-capacity.html>, (letöltés ideje: 2012.10.14.)
32. The Christian Post, Amanda Winkler: Israel Threatens an Attack on Iran, 2011.11.03., <http://www.christianpost.com/news/israel-threatens-an-attack-on-iran-60413/>, (letöltés ideje: 2012.10.27)
33. The Cutting Edge, Christina Lin: The New Silk Road: China's Energy Strategy in the Great Middle East – An Increasing Footprint, 2011.05.18, <http://www.thecuttingedgenews.com/index.php?article=52026pageid=21pagename=Energy>, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
34. The Guardian, Ewen MacAskill, Chris McGreal: President Obama wins four more years as America delivers decisive verdict, 2012.11.07., <http://www.guardian.co.uk/world/us-elections-2012>, (letöltés ideje: 2012.11.07.)
35. The Guardian, Julis Borger's security blog, Text of the Iran-Brazil-Turkey deal, 2010.05.17., <http://www.guardian.co.uk/world/julian-borger-global-security-blog/2010/may/17/iran-brazil-turkey-nuclear>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
36. The Guardian: Iranians 'confess' to nuclear scientist murders on state television, 2012.08.06., <http://www.guardian.co.uk/world/2012/aug/06/iranians-confess-nuclear-scientist-murders>, (letöltés ideje: 2012.10.20.)
37. The Huffington Post, Raymond J. Leary: Iran threatens to use of „oil weapon”, 2011.11.21., http://www.huffingtonpost.com/raymond-j-leary/iran-threatens-the-use-of_o_1104956.html, (letöltés ideje: 2012.10.07.)

38. The Islamic Republic of Iran Proposed Package for Constructive Negotiations, <http://www.armscontrol.org/system/files/IranProposal20May2008.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
39. The Jerusalem Post, Iran threatens to cut of oil export, 2005.10.01., <http://www.freerepublic.com/focus/news/1494819/posts>, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
40. The Jerusalem Post, Yaakov Katz: Stuxnet may have destroyed 1,000 centrifuges at Natanz, 2010.10.24., <http://www.jpost.com/Defense/Article.aspx?id=200843>, (letöltés ideje: 2012.10.21.)
41. The New York Times, Ealine Sciolino: Iran to Resume Its Nuclear Work; U.S. Warns of Seeking Restraints, 2006.01.04., <http://www.nytimes.com/2006/01/04/international/middleeast/04iran.html?pagewanted=all>, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
42. The Telegraph, Adrian Blomfield: Israel believes it could carry out strikes on Iran with under 500 civilian fatalities, 2011.11.08., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/8877758/Israel-believes-it-could-carry-out-strikes-on-Iran-with-under-500-civilian-fatalities.html> (letöltés ideje: 2012.10.14.)
43. The Jerusalem Post, Iran threatens to cut of oil export, 2005.10.01., <http://www.freerepublic.com/focus/news/1494819/posts>, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
44. The Manila Times: Iran's depreciation of the rial, 2012.10.08., <http://www.manilatimes.net/index.php/opinion/32725-iran-s-depreciation-of-the-rial>, (letöltés ideje: 2012.10.27)
45. The Telegraph: US removes Iranian group from terrorist list, 2012.09.21., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/9559111/US-removes-Iranian-group-from-terror-list.html>, (letöltés ideje: 2012.10.25.)
46. The United Nations Disarmament Yearbook, 2006, <http://www.un.org/disarmament/HomePage/ODAPublications/Yearbook/2007/YB.shtml>, (letöltés ideje: 2012.11.05.)
47. The Wall Street Journal, Siobhan Gorman: Iran Renews Internet Attacks on U.S. Banks, 2012.10.17., <http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444592704578063063201649282.html#articleTabs=article>, (letöltés ideje: 2012.10.25)
48. Tom Cooper and Farzad Bishop: Target: Saddam's reactor, <http://www.angelfire.com/art2/narod/opera/>, (letöltés ideje: 2012.10.27)
49. Turkish Weekly, Ypek Jezdani: Technical Iran Nuke Talks Start in Istanbul, 2012.07.03., <http://www.turkishweekly.net/news/137730/technical-iran-nuke-talks-start-in-istanbul.html>, (letöltés ideje: 2012.10.17.)
50. The Jerusalem Post, Yaakov Katz: Stuxnet may have destroyed 1,000 centrifuges at Natanz, 2010.10.24., <http://www.jpost.com/Defense/Article.aspx?id=200843>, (letöltés ideje: 2012.10.21.)
51. US Department of State, P5+1 Updated Incentives Package, 2008.06.17. <http://merln.ndu.edu/archivepdf/iran/State/105992.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
52. Világdemokrácia 2006/7, Dr. Drábik János: „Írány Irán!” - Nukleáris „döbbenet és rémületkeltés”, 2006., <http://mek.oszk.hu/06800/06897/html/0907.htm> (letöltés ideje: 2012.09.27.)
53. AEI Iran Tracker, Arel Ferrar-Wellaman: South Africa – Iran Foreign Relations, 2009.09.22., <http://www.irantracker.org/foreign-relations/south-africa-iran-foreign-relations>, (letöltés ideje: 2012.10.06.)

54. AEIdeas, Roger Noirega: Argentina's Secret Deal With Iran ?, 2011.07.20.,
<http://www.aei-ideas.org/2011/07/argentinas-secret-deal-with-iran/>, (letöltés ideje: 2012.09.17.)
55. Arms Control Association, Kelsey Davenport: History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue, 2012 august,
http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
56. Arms Control Association, Paul Kerr: IAEA Unlikely to Refer Iran to Security Council http://www.armscontrol.org/act/2005_11/NOV-Iran, (letöltés ideje: 2012.10.06.)
57. Arms Control Association: Elements of Objective Guarantees, 2005.05.23.,
http://www.armscontrol.org/pdf/20050323_Iran_Proposal_Steering_Cmte.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
58. Arms Control Association: Message from Dr. Rohani to E3/EU Ministers, 2005.07.18, http://www.armscontrol.org/pdf/20050718_Iran_Rowhani_EU3.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
59. Arms Control Association: Proposal by Iran, 2005.01.17.,
http://www.armscontrol.org/pdf/20050117_Iran_Proposal_PSWG.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
60. Council of the European Union, EU sanctions against Iran: exemptions to end on 1 July, 2012.06.25.,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/131182.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.18.)
61. Council of the European Union, Iran: EU strengthens sanctions over lack of progress in nuclear talks, 2012.10.15.,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132849.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.18.)
62. International Atomic Energy Agency, The Implementation of the NPT safeguard agreement in the Islamic republic of Iran, 2003.07.06.,
<http://www.fas.org/nuke/guide/iran/iaea0603.html>, (letöltés ideje: 2012.09.19.)
63. International Atomic Energy Agency: Communication dated 8 August 2005 received from the Resident Representatives of France, Germany and the United Kingdom to the Agency, 2005.08.05.,
http://www.armscontrol.org/pdf/20050805_Iran_EU3_Proposal.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.06.)
64. International Atomic Energy Agency: Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran, 2011.11.08.,
<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-65.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.14.)
65. International Atomic Energy Agency: Iran-EU Agreement on Nuclear Program, 200.11.14., http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaea/iran/eu_iran14112004.shtml, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
66. International Atomic Energy Agency: Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran, 2006.02.27.,
<http://www.isisnucleariran.org/assets/pdf/iaea-iranreport-022706.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.14.)
67. The Islamic Republic of Iran Proposed Package for Constructive Negotiations, <http://www.armscontrol.org/system/files/IranProposal20May2008.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)

68. U.S. Energy Information Administration: Iran – country analysis,
<http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=IR&trk=r#ng>, (letöltés ideje: 2012.10.26)
69. UN Security Council Resolution 1696, 2006.07.31.,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
70. UN Security Council Resolution 1747, 2007.05.24.,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sc8980.doc.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.10.)
71. UN Security Council Resolution 1803, 2008.03.03.,
http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeaairan/unsc_res1803-2008.pdf, (letöltés ideje: 2012.10.10.)
72. UN Security Council Resolution 1835, 2008.09.27.,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9459.doc.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
73. UN Security Council Resolution 1929, 2010.06.09.,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sc9948.doc.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.10.)

Internetes források:

1. 2005 Review Conference of the Parties to the NPT: The treaty on the non-proliferation of nuclear weapons,
<http://www.un.org/en/conf/npt/2005/npttreaty.html>, (letöltés ideje: 2012.10.06.)
2. ATV: Irán 90 százalékosra dúsítaná az uránt – atomtengeralattjárókhoz,
2012.09.28.
http://atv.hu/kulfold/20120928_memri_iran_90_szazalekosra_dusitna_az_urant_atomtengeralattjarokhoz, (letöltés ideje: 2012.10.21)
3. BBC News, Bush's „evil axis” comment stirs critics, 2002.02.02.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1796034.stm>, (letöltés ideje: 2012.09.27.)
4. BBC News, Iran: Scientist shot dead in Teheran, 2011.07.23.,
<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14263126>, (letöltés ideje: 2012.10.20.)
5. BBC News: Iran car explosion kills nuclear scientist in Teheran, 2012.01.11.,
<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16501566>, (letöltés ideje: 2012.10.20.)
6. Countries of the World: Iran Economy 2012,
http://www.theodora.com/wfbcurrent/iran/iran_economy.html, (letöltés ideje: 2012.10.21)
7. Description of the uranium enrichment process, including gaseous diffusion,
<http://web.ead.anl.gov/uranium/guide/depletedu/enrich/index.cfm>, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
8. Eidard, Post Tagged „approval rating”, <http://eideard.com/tag/approval-rating/>, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
9. EUbusiness, Iran won't capitulate in nuclear talks: Khamenei, 2012.10.16.,
<http://www.eubusiness.com/news-eu/iran-nuclear.k2x/>, (letöltés ideje: 2012.10.18.)

10. Federation of American Scientists, Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, <http://www.fas.org/nuke/control/npt/> (letöltés ideje: 2012.09.19.)
11. Global Security Organisation, Kuh-e Bagh-e-Melli - Kukh-e-Barjamali - Shahid Hemat Industrial Group, <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/kukh-e-barjamali.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.14.)
12. Global Security Organisation, Sanghai Cooperation Organisation, <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.05.)
13. IndexMundi: Iran's Crude Oil Exports, <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ir&v=95>, (letöltés ideje: 2012.10.21)
14. Irán nagyhatalmi felosztásának térképe, http://alpringle.com/America/The_Russo-British_Pact_in_1907.jpg, (letöltés ideje: 2012.09.21.)
15. Iranian National Computer Emergency Response Team: Identification of a New Targeted Cyber-Attack, 2012.05.28., <http://www.certcc.ir/index.php?name=news&file=article&sid=1894>, (letöltés ideje: 2012.10.21.)
16. IRdiplomacy, Prospects of Negotiations after Shmid-Baqeri meeting, 2012.07.25., <http://www.irdiplomacy.ir/en/page/1904716/Prospect+of+Negotiations+after+Schmid-Baqeri+Meeting.html>, (letöltés ideje: 2012.10.17.)
17. Missile Threat: Ghadr-110, http://www.missilethreat.com/missilesoftheworld/id.41/missile_detail.asp, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
18. Missile Threat: Sajjil, http://www.missilethreat.com/missilesoftheworld/id.192/missile_detail.asp, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
19. Missile Threat: Shahab-1, http://www.missilethreat.com/missilesoftheworld/id.180/missile_detail.asp, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
20. Missile Threat: Shahab-3, http://missilethreat.com/missilesoftheworld/id.107/missile_detail.asp, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
21. Múlt-Kor Történelmi Portál, Terrorizmus és diplomácia: Harminc éve történt a teheráni tűzdráma, 2009.11.04. <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811>, (letöltés ideje: 2012.10.24.)
22. National News Programming Organisation, Timeline: The U.S., Iran And The Nuclear Question, 2009.08.25., <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=112187088>, (letöltés ideje: 2012.09.17.)
23. Nuclear Confrontation 1-18., <http://www.youtube.com/watch?v=hGzLvuyv-II&feature=relmfu>, (letöltés ideje: 2012.10.07.)
24. Nukleáris Politika: Az urán története, http://nuclearpol.blogter.hu/119908/az_uran_tortenete, (letöltés ideje: 2012.09.20.)
25. Origo: Porrá zúzta uránja harmadát Irán, 2012.10.17., <http://www.origo.hu/nagyvilag/20121007-iran-orvosi-celra-feldolgoztatta-dusitott-urankeszletenek-harmadat.html>, (letöltés ideje: 2012.10.21)
26. Press TV: Iran oil exports top 844 mn barrels, 2010.06.16, <http://edition.presstv.ir/detail/130736.html>, (letöltés ideje: 2012.10.21)
27. Press TV: Iran to broadcast confessions of killers of nuclear scientists, 2012.08.01., <http://www.presstv.ir/detail/2012/08/01/253810/iran-to-air-scientists-killers-confessions/>, (letöltés ideje: 2012.10.20.)

28. Rhodium Group: Iran Oil Desk,
<http://www.facebook.com/groups/282500951868754/>, (letöltés ideje: 2012.10.26)
29. RIA Novosti, EU sanctions against Iran to come into force on July 27, 2010.07.26.,
<http://en.rian.ru/world/20100726/159949556.html>, (letöltés ideje: 2012.10.18.)
30. RT Channel, Atomic Republic: Iran's Bushehr power plant is fully operational,
2012.09.01., <http://rt.com/news/iran-bushehr-nuclear-operational-038/>, (letöltés ideje: 2012.10.21.)
31. Statista: Iran's Crude Oil Exports 2011,
<http://www.statista.com/statistics/216299/iranian-crude-oil-exports-to-europe/>,
(letöltés ideje: 2012.10.21)
32. SWIFT, SWIFT instructed to disconnect sanctioned Iranian banks following EU Council decision, 2012.03.15.,
http://www.swift.com/news/press_releases/SWIFT_disconnect_Iranian_banks,
(letöltés ideje: 2012.10.18.)
33. The man who changed the world 1-18,
http://www.youtube.com/watch?v=6iar_1OKOmc, (letöltés ideje: 2012.09.19.)
34. United States Institute For Peace, Iran's Nuclear Program,
<http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>, (letöltés ideje: 2012.09.16.)
35. US Department of State, P5+1 Updated Incentives Package, 2008.06.17.
<http://merln.ndu.edu/archivepdf/iran/State/105992.pdf>, (letöltés ideje: 2012.10.16.)
36. Wisconsin Project on nuclear arms control, Iran Timeline,
<http://www.wisconsinproject.org/countries/iran/timeline.htm>, (letöltés ideje: 2012.10.29.)